

DAGSORDEN PKT. 8 DEL 3

LOs handlingsprogram

Sekretariatets innstilling

LOs 32. ordinære kongress, Oslo Kongressenter Folkets Hus, 11.-15. mai 2009

Innhold

1	Fagbevegelsens utfordringer	s. 3
2	Arbeid til alle	s. 5
3	Lønns- og arbeidsvilkår	s. 8
4	Et bedre arbeidsliv	s. 13
5	Vern og utvikling av velferden	s. 17
6	Industri- og næringspolitikk	s. 21
7	Internasjonal solidaritet og samarbeid	s. 27
8	Likestilling mellom kvinner og menn	s. 31
9	Energi, miljø og klima	s. 33
10	Livslang læring	s. 37
11	Kultur	s. 41
12	Forskning og utvikling	s. 43
13	Demokrati	s. 47

1 Fagbevegelsens utfordringer	2000
	2001
Den norske modellen med en godt utbygd velferdsstat og et velordnet arbeidsliv gjør at vi er i verdenstoppen når det gjelder helse, økonomisk levestandard og jevn fordeling av goder og byrder. I tillegg har vi høyere produktivitet, høyere sysselsetting og lavere arbeidsledighet enn de fleste. Sterke og representative organisasjoner i arbeidslivet, og et fornøytig samspill mellom arbeidslivets organisasjoner og myndighetene er en hovedforklaring. Dette gjør samfunnet robust til å møte svingninger i den internasjonale økonomien. Fagbevegelsen vil bygge videre på denne modellen når vi skal finne svar på de store utfordringer og uløste problemer vi står overfor.	2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009 2010 2011
	2012
Markedskreftene har på viktige områder fått økt makt på bekostning av mulighetene til å styre utviklingen mot rettferdig fordeling og demokratisk medvirkning. Økt nasjonal og internasjonal konkurranse fører til et sterkere press på fortjeneste- og sikkerhetsmarginer, og derved på hensynet til helse, trygghet og velferd.	2013 2014 2015 2016 2017
	2018
Globalisering og teknologisk utvikling skaper nye muligheter for økonomisk utvikling, men innebærer også betydelige farer. Den delen av den globaliserte økonomien som ensidig baseres på frie markedskrefter, forårsaker fattigdom, sosial elendighet og ødelegger miljøet. Kapitalmakt konsentreres og styrkes på bekostning av arbeidstakere i industrilandene og de mange fattige i utviklingslandene. Det bidrar til større forskjeller. Økt arbeidsinnvandring fra lavkostland skaper særlige utfordringer. Sosial dumping er et reelt problem for mange arbeidstakere. Samtidig ser vi økende problemer med useriøsitet i arbeidslivet og økonomisk kriminalitet. Dette er en trussel mot både velferd og grunnleggende standarder i arbeidslivet.	2019 2020 2021 2022 2023 2024 2025 2026 2027 2028 2029
	2030
Mange av utviklingstrekkene kan sette naturens tålegrenser på spill. FNs klimapanel har påvist at klimaendringene kommer raskere og blir større enn vi tidligere har trodd. Det er ikke lenger tvil om at klimaendringene er menneskeskapte. Vi må endre holdninger og handlinger for å snu utviklingen og sørge for at den kan finne sted innenfor bærekraftige rammer.	2031 2032 2033 2034 2035
	2036
Arbeid til alle er LOs jobb nr 1 og den viktigste forutsetning for velferd og rettferdig fordeling. Etter en periode med kraftig vekst i sysselsettingen og lav ledighet, er resultatene truet av en kraftig internasjonal nedgang. Derfor må kampen for full sysselsetting videreføres med fornyet styrke.	2037 2038 2039 2040
	2041
Mange er skjult ledige gjennom utstøting fra arbeidsmarkedet og undersysselsetting. Dette rammer i stor grad innvandrergupper, eldre arbeidstakere, funksjonshemmede, ungdom og kvinner på deltid som ønsker mer arbeid. Noen opplever en livssituasjon preget av fattigdom. Dette går særlig ut over barn og unge som får dårlige oppvekstvilkår. Dette er	2042 2043 2044 2045 2046

2047	ikke akseptabelt. Det må derfor legges sterkere vekt på rettferdig fordeling av de verdier som skapes.	
2048		
2049		
2050	Utfordringene kan bare løses gjennom et samspill mellom privat og offentlig sektor, av ulike typer politisk innsats og positiv medvirkning fra myndighetene, næringslivet og fagbevegelsen. Det må fortsatt føres en aktiv økonomisk politikk med sysselsetting som hovedprioritet, og en næringspolitikk som tar utgangspunkt i våre ressurser, kunnskaper og kompetanse. Det er en gjensidig avhengighet mellom privat og offentlig sektor. Et effektivt næringsliv er avhengig av gode offentlige tjenester og offentlig sektor finansieres med fellesskapets midler.	
2051		
2052		
2053		
2054		
2055		
2056		
2057		
2058	Arbeidsgivere må ta større ansvar for å gi plass til alle i arbeidslivet. Fagbevegelsen lokalt og sentralt må aktivt understøtte denne arbeidslinjen. IA-avtalen har vist seg å være et godt redskap. IA-avtalen må videreføres med forsterket innsats for å redusere sykefraværet, inkludere flere yrkeshemmede i arbeidslivet, og få flere seniorer til å stå lenger i jobb. De som ikke kan delta i arbeidslivet, må sikres økonomisk trygghet.	
2059		
2060		
2061		
2062		
2063		
2064		
2065	Ved siden av arbeid til alle er LOs hovedoppgave å sikre medlemmene gode lønns- og arbeidsvilkår. Vi vil skape et arbeidsliv med plass til alle, preget av likestilling og likeverd, medvirkning og skaperkraft. Et arbeidsliv med trygge tilsettingsforhold og et trivelig og sunt arbeidsmiljø.	
2066		
2067		
2068		
2069		
2070	Den enkeltes livskvalitet er også avhengig av den generelle samfunnsutviklingen. LO vil arbeide mot privatisering og konkurranseutsetting av de offentlige tjenester. Det er nødvendig å opprettholde en sterk offentlig sektor på alle nivåer av hensyn til god tjenesteyting til befolkningen, sysselsetting, verdiskapning og rettferdig fordeling. LO vil motarbeide et samfunnssyn som bygger på egoisme og undergraver grunnlaget for kollektive løsninger på de områder hvor det er best, og medvirke til et samfunn med hovedfokus på verdiskapning for velferd, omsorg og solidaritet – og fellesskapsløsninger med rom for enkeltmenneskets behov.	
2071		
2072		
2073		
2074		
2075		
2076		
2077		
2078		
2079		
2080	LO vil derfor jobbe for et arbeidsliv som bedre ivaretar samspillet mellom arbeidslivet og et godt familieliv, og som verdsetter arbeidstakernes kompetanse i et livsløpsperspektiv.	
2081		
2082		
2083		
2084	Fagbevegelsens svar på internasjonaliseringen av politikk, økonomi og nærings- og arbeidsliv må være å øke det internasjonale engasjementet slik at lønnstakernes interesser i større grad kan fremmes over landegrensene. En sterk fagbevegelse, både nasjonalt og internasjonalt, er nødvendig i kampen mot arbeidsledighet og sosial dumping og for å øke sysselsettingen og fremme en mer rettferdig fordeling av verdens ressurser.	
2085		
2086		
2087		
2088		
2089		
2090		
2091		Fagbevegelsen må møte forandringene med bedre kunnskaper og økt kompetanse hos det enkelte medlem og i alle sine organisasjonsledd.
2092		
2093		

Etter- og videreutdanningsreformen er et viktig grunnlag i så måte, og denne må videreutvikles.	2094 2095 2096
Til tross for at fagbevegelsen gjennom årtier har prioritert arbeidet for likestilling mellom kjønnene og likelønn, er det slik at kvinner har lavere lønn enn menn og langt i fra er likestilt i arbeidsmarkedet. Kampen mot ufrivillig deltid er en av de viktigste likestillingspolitiske utfordringene vi står overfor. Fagbevegelsen må i årene som kommer styrke og bredde sin innsats i kampen for likestilling.	2097 2098 2099 2100 2101 2102 2103
Norge er et flerkulturelt samfunn. Dette har vært en berikelse for landet, men det stiller også store krav til respekt, toleranse og forståelse. De grunnleggende rettigheter må være like for alle. LO vil arbeide for et etnisk likestilt samfunn. Det er viktig at alle får en aktiv deltakelse i arbeids- og samfunnsliv. Minoritetskvinner er blant de mest sårbare og opplever en dobbelt diskriminering – både på grunn av kjønn og på grunn av etnisk opprinnelse/religion. LO må arbeide for at flere med etnisk minoritetsbakgrunn blir aktive medlemmer og representert i alle ledd i organisasjonen, slik at mangfoldet i det norske samfunnet gjenspeiles. LO vil motarbeide alle former for rasisme, fremmedfrykt og diskriminering.	2104 2105 2106 2107 2108 2109 2110 2111 2112 2113 2114
LO vil fortsatt medvirke til å styre og påvirke samfunnsutviklingen i tråd med arbeiderbevegelsens sosialdemokratiske idegrunnlag. Vi ser en trend, både nasjonalt og internasjonalt, hvor sterkere innslag av religiøs fundamentalisme preger politikken. LO må bekjempe den intoleranse dette medfører. Demokratiet må styrkes med særlig vekt på innflytelse og medbestemmelse i arbeidslivet. For å ivareta medlemmenes interesser må LO også arbeide politisk. Det er et mål å ha innflytelse på samfunnsutviklingen både ved at medlemmer og tillitsvalgte deltar i politisk virksomhet og at LO påvirker de politiske partiene.	2115 2116 2117 2118 2119 2120 2121 2122 2123 2124
Da trenger vi en sterk og modig fagbevegelse. Arbeidet med å styrke egen organisasjon gjennom dyktige tillitsvalgte og rekruttering og skolering av nye medlemmer må være en prioritert oppgave. Medlemskapet må gjøres attraktivt også på områder hvor det er nødvendig å supplere de generelle velferdsordningene. Tariffavtalene må få større betydning.	2125 2126 2127 2128 2129 2130 2131 2132 2133
	2134
2 Arbeid til alle	2135 2136
Jobb nr. 1	2137
Arbeid til alle vil være jobb nummer en også i denne kongressperioden.	2138
Det må være det overordnede målet for lønnsoppgjørene, den økonomiske politikken og annen politikk. Samtidig må det kreves at også næringslivet	2139 2140

2141	tar samfunnsansvar.
2142	
2143	Fast tilknytting til arbeidsmarkedet er nøkkelen til å få del i velstandsutviklingen. Arbeid er også en viktig nøkkel til inkludering. Arbeidsledighet
2144	er den viktigste årsak til fattigdom og kan ikke aksepteres. LO må påvirke
2145	og drive fram politiske og økonomiske utviklingslinjer som skaper økt
2146	sysselsetting og forebygger ny ledighet. Dette er et arbeid som aldri kan
2147	avsluttes. Det må prege LOs virksomhet i all fremtid.
2148	
2149	
2150	Utviklingen med å inkludere utsatte grupper går for sakte. Vi har alt for
2151	mange i arbeidsdyktig alder som ikke slipper til. Det gjelder mange som
2152	ønsker arbeid, men som ikke får det fordi arbeidslivet ikke gir en reell
2153	mulighet for alle.
2154	
2155	Heltid en rettighet
2156	Det er fortsatt mange som jobber ufrivillig deltid, i hovedsak kvinner, på
2157	tross av at arbeidsgivere klager over mangel på arbeidskraft. Dette ska-
2158	per en uakseptabel situasjon for mange ansatte med deltidskontrakter
2159	som må jakte på ledige timer for å få en lønn å leve av. Retten til utvidet
2160	arbeidstid for deltidsansatte må realiseres og lovverket styrkes. Arbeidsta-
2161	kere skal som hovedregel være fast ansatt i hel stilling.
2162	
2163	Sterkere styring
2164	Arbeid til alle og en lønn å leve av og forsørge sine barn på er et spørsmål
2165	om grunnleggende rettferdighet. De inntektspolitiske målsettinger må
2166	preges av dette. Samspillet mellom ulike interessegrupper og myndig-
2167	heter er avgjørende. Markedsøkonomien må styres gjennom samarbeid
2168	mellom myndigheter, næringsliv og arbeidstakere. LO må påvirke myn-
2169	dighetene til å føre en økonomisk politikk som skaper rettferdighet og
2170	demper markedsøkonomiens svingninger i produksjon, sysselsetting og
2171	priser. Arbeidsledighet skal ikke brukes som et virkemiddel for å oppnå
2172	resultater på andre områder.
2173	
2174	Arbeid til alle dreier seg også om å tilrettelegge arbeidsplasser, tilpasse
2175	oppgaver, skape trygghet i omstillingsprosesser og et trygt og inklude-
2176	rende arbeidsmiljø. Ordninger som gir arbeid for mennesker med ulik
2177	yteevne og behov for tilrettelegging, må utbygges. Økende konkurranse,
2178	lavt bemanningsnivå og arbeidspress krever tiltak som motvirker at folk
2179	presses ut av arbeid og inn i sykdom og uførhet.
2180	
2181	Aktiv arbeidsmarkedspolitikk
2182	Arbeidsmarkedspolitikken må styrkes og ha som mål å føre flest mulig
2183	tilbake til arbeidslivet. Satsingen på arbeidsmarkedstiltak må tilpasses det
2184	løpende behovet. Det innebærer blant annet at tiltaksomfanget må være
2185	stort nok til at det gis rom for en rasjonell bredde i tiltaksformer, og der
2186	blant annet økt bruk av utdanningsvikariater inngår. Rammebetingelsene
2187	for å sysselsette yrkeshemmede må bedres. Alle funksjonshemmede må

gis reell mulighet til arbeid. Arbeidsmarkedstiltak må tilrettelegges på en måte som skaper et trygt og inkluderende arbeidsmiljø.	2188 2189 2190
Ungdom er en utsatt gruppe på arbeidsmarkedet. Alle under 25 år må sikres et tilbud om jobb, utdanning eller kompetansegivende opplæring innen en arbeidsledighetsperiode på 3 måneder. Arbeidsmarkedspolitikken må målrettes bedre overfor utsatte grupper av ungdom.	2191 2192 2193 2194 2195
Ledighetstrygden må følge lønnsutviklingen. Dagpenger skal sikre folk uten arbeid verdige økonomiske vilkår i en overgangsperiode.	2196 2197 2198
Arbeidsmarkedspolitikken må ikke undergrave tariffavtaler eller ordinære ansettelsesforhold. Den offentlige kontrollen og styring med arbeidsformidling og inn- og utleie av arbeidskraft må styrkes.	2199 2200 2201 2202
Økt kompetanse	2203
De ledige må i større grad gis kompetanse som etterspørres. Utsatte grupper må prioriteres. Særlig gjelder dette eldre, personer med behov for tilpasning, grupper av enslige forsørgere, innvandrere, ungdom, og de som har lav kompetanse eller som opplever at deler av kompetansen har blitt foreldet. Det skal legges vekt på den enkeltes muligheter, og at utdanning skal lønne seg.	2204 2205 2206 2207 2208 2209 2210
Livsfasepolitikk	2211
LO vil arbeide for en utviklingsorientert livsfasepolitikk der det legges vekt på å inkludere alle arbeidstakere ved å ta hensyn til individuelle tilpassingsbehov gjennom alle faser av yrkeslivet. Det må legges vekt på en livsfasepolitikk som tar hensyn til arbeidstakernes behov for en tilpasset arbeidssituasjon og som fører til at flere kan stå lenger i arbeid. Det kan for eksempel skje gjennom tilrettelegging for kortere daglig arbeidstid, større muligheter til permisjon med lønn og lengre ferie. Det må tilstrebes at gravide arbeidstakere med behov for tilpasset arbeidssituasjon får dette.	2212 2213 2214 2215 2216 2217 2218 2219 2220 2221
Attføringsarbeidet må styrkes	2222
Arbeidsmarkedstiltak i samarbeid med næringslivet og vekst og attføringsbedriftene er viktige virkemidler for både å gi mennesker med yrkeshemming mulighet for tilbakevending til det ordinære arbeidsliv og varig tilrettelagt arbeid for funksjonshemmede som ikke kan ta del i det ordinære arbeidslivet. LO vil arbeide for at landets vekst og attføringsbedrifter ikke konkurransenutsettes. Attføring må ikke gjøres til et ordinært forretningsmarked der NAV skal kjøpe tjenester til billigst pris. Attføringsbedriftenes evne til å levere gode tjenester må styrkes.	2223 2224 2225 2226 2227 2228 2229 2230 2231
Innvandrere må inkluderes	2232
Mange grupper av minoriteter er utsatt på arbeidsmarkedet, med blant annet lavere andel sysselsatte og med høyere ledighet enn i samfunnet el-	2233 2234

2235 lers. Det er viktig at slike utsatte grupper gis bedre muligheter til å kom-
2236 me i ordinært arbeid, blant annet ved at NAV styrkes med kompetanse og
2237 kapasitet.

2238

2239 Arbeidsmarkedspolitikken er et viktig virkemiddel for økt likestilling og
2240 rettferdig fordeling. NAV er myndighetenes redskap på dette området.

2241 NAV og andre virkemidler som bidrar til økt inkludering må styrkes yt-
2242 terligere.

2243

2244 Kampen mot ledigheten må også føres på den internasjonale arena. LO
2245 skal fortsatt være en pådriver for at europeisk fagbevegelse aktivt skal
2246 bekjempe ledighet og fremme konkrete krav om økt sysselsetting i Norge,
2247 Europa og verden for øvrig.

2248

2249

2250

2251

2252

2253 **3 Lønns- og arbeidsvilkår**

2254

2255 Tariffpolitikkenes kjerneoppgave er å sikre medlemmenes andel av verdi-
2256 skapingen i form av kjøpekraft og sosiale forbedringer, og å gi dette en
2257 god fordelingsprofil. De siste tariffoppgjørene har bidratt til en bedring
2258 av kjøpekraften for det store flertallet av lønnstakere, samtidig som vi har
2259 hatt høy sysselsetting, fått lovfestet en minste tjenestepensjon for alle,
2260 sikret AFP-ordningen, innfridd kravet om fem ukers ferie og lovfestet rett
2261 til etter- og videreutdanning.

2262

2263 Dette er resultat av landsomfattende tariffavtaler, ansvarlige inntektsopp-
2264 gjør, helhetlig inntektspolitikk, klare målsettinger om inntektsutjamning
2265 og inntektspolitisk samarbeid. Framtidas tariffpolitikk må bygge videre
2266 på dette fundamentet. En forutsetning for å få til dette er at den usunne
2267 utviklingen av lønnstillegg, opsjoner og bonusordninger til toppledere og
2268 andre med lønnsdanning utenfor kollektiv kontroll stanser. Vi har de siste
2269 årene hatt en omfordeling fra arbeid til kapital, ved at en stadig større an-
2270 del av verdiskapningen går til eiere og toppledere. Topplederes inntekter
2271 må ikke stige mer enn den generelle lønnsutviklingen.

2272

2273 **Solidarisk lønnspolitikk**

2274 Kvinner har gjennomgående lavere lønn enn menn, og fortsatt er relativt
2275 flere kvinner enn menn lavtlønte. Det er et samfunnsproblem at kvinners
2276 arbeid verdsettes lavere enn menns, og LO vil arbeide for likelønn mellom
2277 kvinner og menn.

2278

2279 LO vil sikre kvinners lønnsutvikling gjennom sentrale forhandlinger og
2280 forbedret treffsikkerhet for virkemidler for likelønn og lavlønn. Det er vik-
2281 tig å arbeide for en bedre kjønnsfordeling innenfor de ulike yrkesgrupper,

bransjer og sektorer. Et viktig virkemiddel er utjevning av lønnsforskjeller mellom mannsrike og kvinnerike yrker. LO mener økte rammer for oppgjørene i offentlig sektor kan brukes for å gi kvinnerike grupper som har blitt liggende etter i lønnsutviklingen, noe større tillegg. Arbeidsgiverne må også bidra positivt for likelønn, ikke minst i forhold til de mannlige, høyere lønte funksjonærenes og ledernes lønnsutvikling.	2282 2283 2284 2285 2286 2287 2288
Det er også viktig at de eksisterende lønnsforskjellene mellom utdanningsgruppene i privat og offentlig sektor reduseres.	2289 2290 2291
LO har store utfordringer når det gjelder den økende lønnsforskjellen mellom de lavest lønte og resten av arbeidslivet. Spesielt ser vi at det utkrystalliserer seg grupper med veldig lavt lønnsnivå innen områder hvor organiseringen er lav, hvor det er mye deltidsansettelser og stor andel kvinner og minoritetsgrupper. LO vil arbeide for å fjerne urettferdige lønnsforskjeller, og prioritere arbeidet for å heve de lavest lønte. Videre er det viktig å arbeide for at utdanning skal lønne seg og for at realkompetanse skal gi lønnsuttelling. Dette krever åpenhet om lønns- og arbeidsvilkår og at de tillitsvalgte må få tilgang til lønnsopplysninger og relevant statistikk for alle ansatte.	2292 2293 2294 2295 2296 2297 2298 2299 2300 2301 2302
Faglige rettigheter er fundamentalt for et velfungerende og sunt arbeidsliv. LO vil forsvare og forsterke det kollektive avtalesystemet og retten til arbeidskamp. Utviklingen de siste årene tilsier at vi må forsterke overenskomstenes betydning for faglige rettigheter og lønns- og arbeidsvilkår, samt sette fokus på tillitsvalgtes rettigheter. Bare slik kan vi sikre en solidarisk lønns- og fordelingspolitikk. I kampen for en rettferdig lønnsutjamning kreves det at vi arbeider for å bedre statistikkgrunnlaget innenfor de ulike tariffområder, og at vi finner garantiordninger og lavlønnsmodeller som er treffsikre i forhold til overenskomstområdet. LO vil arbeide for å styrke systemet for kollektiv lønnsdannelse og motarbeide lønnsystemer basert på arbeidsgivers ensidige vurdering av arbeidstakernes innsats og prestasjoner. Lokale forhandlinger skal være et supplement til de sentrale oppgjørene, ikke en erstatning. De skal gi de ansatte en rettferdig andel av verdiskapningen og sikre en lokal tilpasning til de sentrale føringer og krav som stilles ved tariffoppgjørene.	2303 2304 2305 2306 2307 2308 2309 2310 2311 2312 2313 2314 2315 2316 2317 2318
Frontfagsmodellen	2319
Både offentlig og privat sektor trenger kvalifiserte og kompetente arbeidstakere. LO må ha en tariffpolitikk som sikrer rettferdig lønn i forhold til både utdanning og realkompetanse. Næringer utsatt for internasjonal konkurranse må sette rammene for inntektsutviklingen (frontfagsmodellen), men det må være en sterk styring slik at rommet for inntektsforbedring fordeles mer rettferdig. Ved sammenligning mellom sektorer må alle yrkesgrupper tas med.	2320 2321 2322 2323 2324 2325 2326 2327
Frontfagsmodellen er ikke opprettholdbar over tid hvis enkelte områder/	2328

2329 grupper systematisk får lavere lønnsvekst enn lønnsveksten i de interna-
2330 sjonalt konkurranseutsatte sektorene, inkludert lønnsveksten for funksjo-
2331 nærer og ledere. Frontfagsmodellen gir således mulighet til kompensaa-
2332 sjon til områder/grupper som systematisk over tid er blitt hengende etter
2333 i lønnsutviklingen, som for eksempel lavlønnstillegg.
2334

2335 **Sosial dumping**

2336 Den stadig sterkere internasjonaliseringen av økonomien og arbeidsmar-
2337 kedet krever at vi arbeider videre med tiltak for å hindre sosial dumping
2338 og at vi samtidig forsterker det internasjonale samarbeidet. Direktiver og
2339 internasjonalt press skal ikke undergrave og forringe gode fagbevegelsen
2340 har oppnådd gjennom nasjonale lover og avtaler. Sosial dumping er et
2341 sammensatt problem og må bekjempes med mange tiltak innenfor både
2342 lov- og avtaleverk.
2343

2344 Etter at det europeiske arbeidsmarkedet ble utvidet i 2004 har arbeidsinn-
2345 vandringen vært stor og økende. Dette har gitt en positiv tilvekst i det nor-
2346 ske arbeidsmarkedet. For å lette integreringen av arbeidsinnvandrere i det
2347 norske arbeidsmarkedet må myndighetene opprette felles kontorer hvor
2348 de viktigste myndighetsorganisasjonene er representert.
2349

2350 LO må arbeide for at det søkes etablert europeiske tariffløsninger der dette
2351 er mulig og hensiktsmessig. Samtidig må det etableres et arbeidsretts-
2352 lig system på europeisk plan som må inneholde grenseoverskridende
2353 konfliktrett. Dette må på ingen måte svekke de nasjonale tariffavtalene.
2354

2355 Norske lønns- og arbeidsvilkår skal legges til grunn for arbeid som utføres
2356 i Norge. Dette gjelder også for alle utenlandske ansatte som jobber på skip
2357 og plattformer som opererer i norsk territorialfarvann. Vi må også forhin-
2358 dre at lærlinger fortrenses av billig arbeidskraft.

2359 Lov om allmenngjøring av tariffavtaler må endres slik at det blir enklere å
2360 vedta allmenngjøring.
2361

2362 Kampen mot useriøsitet i arbeidslivet vil kreve innsats fra flere offentlige
2363 myndigheter med nødvendige ressurser tilgjengelige. Dette gjelder blant
2364 annet tilsynsmyndigheter og rettsvesen. Fagbevegelsen har lang tradi-
2365 sjon i å samarbeide med Arbeidstilsynet. Det er like naturlig at vi også
2366 styrker samarbeidet med skattemyndigheter og politi som gode allierte i
2367 kampen mot det useriøse arbeidsliv. I tillegg må straffene for sosial dum-
2368 ping økes og straffes som økonomisk kriminalitet.
2369

2370 LO vil ha strenge regler for inn- og utleie av arbeidskraft og arbeide for
2371 at inn- og utleie skal reguleres på en slik måte at det ikke undergraver
2372 prinsippet om faste ansettelser eller medfører forringelse av lønns- og
2373 arbeidsvilkår. Innleie forutsetter avtale med tillitsvalgt og innleide, og
2374 man må bare kunne leie inn arbeidstakere for å erstatte navngitte perso-
2375 ner i permisjon eller sykefravær, samt i helt ekstraordinære situasjoner i

samme utstrekning som lovligheten av midlertidige ansettelse.	2376
	2377
Bemanningsforetakene må underlegges strengere kontroll, og de ansatte må ha alminnelige avtalerettigheter og ordnede lønns- og arbeidsforhold.	2378
	2379
	2380
Bruk av oppdragstakerkontrakter for å løse oppgaver for det offentlige øker i omfang, LO vil jobbe for at alle arbeidstakere som jobber på oppdragskontrakter eller andre typer kontrakter i offentlig sektor skal omfattes av lov- og avtaleverk, og at de skal omfattes av arbeidstakerbegrepet.	2381
	2382
	2383
	2384
	2385
Utstasjonerte arbeidstakere må ha yrkesskadeforsikring på linje med norske arbeidstakere.	2386
	2387
	2388
Solidaransvaret må innføres fullt ut slik at hovedentreprenører/oppdragsgivere gjøres ansvarlig for at underentreprenører i hele oppdragskjeden følger eksisterende lov- og avtaleverk. Samme krav må stilles overfor innleiebedrifter som benytter seg av utleid arbeidskraft.	2389
	2390
	2391
	2392
	2393
Det mangler effektive virkemidler for inndrivning av lønn for utstasjonerte arbeidstakere. Arbeidstilsynet må få myndighet til å gi pålegg om utbetaling av lønn som er fastsatt i allmenngjøringsvedtak.	2394
	2395
	2396
	2397
De tillitsvalgte må sikres bedre og lovfestet innsynsrett i lønns- og arbeidsforhold og arbeidsavtaler hos underleverandører og innleiebedrifter, også i forhold til anbuds- og kontrolltildelingsfasen, for å avdekke forsøk på sosial dumping.	2398
	2399
	2400
	2401
	2402
Vi ser også at stadig flere registrerer seg som ”selvstendige næringsdrivende”, ”enmannsforetak” og kontraktører for å omgå Arbeidsmiljølovens og allmenngjøringslovens definisjoner av arbeidstakerbegrepet. Selskapers organisering må ikke gjøre det mulig å omgå lov- og avtaleverk i forhold til sosial dumping. Lovverket må strammes inn slik at man unngår fiktive entrepriser og en uthuling av lovverket.	2403
	2404
	2405
	2406
	2407
	2408
	2409
Arbeidstakerbegrepet må gis et innhold som er tilpasset reelle hensyn og spesifiseres slik at det ikke blir mulig å omgå lovens intensjon.	2410
	2411
For å kunne utføre arbeid i Norge, må alle bedrifter har en myndighetsperson/representant som kan tale på bedriftens vegne. Det er avgjørende blant annet ved opprettelse av tariffavtale og inndrivelse av lønnskrav for utstasjonerte arbeidstakere.	2412
	2413
	2414
	2415
	2416
Reglene om valg av tariffavtale i Hovedavtalene må styrkes for å forhindre at skifte av tariffavtale medfører dårligere lønns- og arbeidsvilkår (tariffhopping).	2417
	2418
	2419
	2420
Skip i Norsk Internasjonal Skipsregister (NIS) og skip under bekvemmelighetsflagg må hindres i å drive sosial dumping i norsk territorialfarvann	2421
	2422

2423	gjennom at norske lønns- og arbeidsvilkår også gjelder for utenlandske
2424	sjøfolk på alle skip som opererer i norsk territorialfarvann.
2425	
2426	Myndighetene må føre bedre kontroll med norske bedrifter som opererer
2427	i utlandet, slik at grunnleggende prinsipper for arbeidervern og anstendige
2428	lønns- og arbeidsvilkår etterlevs. Korrupsjon må bekjempes.
2429	
2430	Arbeidstid
2431	Problemstillinger knyttet til arbeidstid øker i dagens arbeidsmarked. Det
2432	er svært viktig for LO å forsvare normalarbeidsdagen, hindre fleksibilitet
2433	kun på arbeidsgivers premisser, samt å øke fagbevegelsens innflytelse på
2434	tilrettelegging av arbeidstiden. LO vil arbeide for at tillitsvalgte gis reell
2435	medbestemmelse i saker som omhandler deltidsansattes rett til utvidelse
2436	av arbeidstiden. Alle skal ha rett til ei lønn å leve av og forsørge sine barn
2437	på. Dette krever heving av de lavest lønte og realisering av retten til utvi-
2438	det arbeidstid for deltidsansatte. Heltid må være en rettighet, og deltid en
2439	mulighet.
2440	
2441	Normalarbeidsdagen skal fortsatt være grunnlaget for fastsetting av
2442	arbeidstid. Det er et stadig større press på normalarbeidsdagen gjennom
2443	bl.a. utstrakt bruk av skift- og turnusarbeid, ulike typer rotasjonsordnin-
2444	ger og utvidede åpningstider som krever mer lørdags- og søndagsarbeid. I
2445	tillegg kommer underbemanning og økt arbeidsmengde som bidrar til at
2446	mange arbeider uregistrert og ubetalt overtid.
2447	
2448	LO ønsker at den enkelte arbeidstaker skal ha mulighet for å kombinere
2449	arbeid og familieliv. Søndagen som kollektiv fridag har en selvstendig
2450	verdi for vårt samfunn. LO vil arbeide for at myndighetene bruker den
2451	mulighet de har til å regulere søndagshandelen for å hindre utglidninger.
2452	Alle arbeidstidsreformer må ses i et helse-, miljø- og sikkerhetsperspektiv
2453	(HMS). I tillegg er det viktig å ivareta samfunnets interesser og å ta hen-
2454	syn til den enkeltes behov i ulike livsfaser. All reduksjon i arbeidstid skal i
2455	prinsippet skje med full lønnskompensasjon.
2456	
2457	LO vil arbeide for arbeidstidsreformer som gir større mulighet for å ta ut
2458	opparbeidet tid i løpet av året gjennom daglig, ukentlig eller månedlige ut-
2459	tak, eller opparbeide rett til uttak over et lenger tidsperspektiv (timekonto).
2460	Dette må bygge på kollektive avtaler som tilpasses lokalt.
2461	
2462	Det har i de seinere årene, blant annet som følge av LOs initiativ, blitt
2463	gjennomført forsøk tilsvarende 6 timers arbeidsdag/30 timers arbeidsuke
2464	med full lønnskompensasjon
2465	
2466	LO ønsker å bruke kunnskap fra forsøksordninger når det gjelder arbeids-
2467	tidsreformer, bygge videre på dette og skaffe ny kunnskap om virkninger
2468	av arbeidstidsreformer over tid, både for den enkelte arbeidstaker, for
2469	samfunnet som helhet og i forhold til lov- og avtaleverk. LO vil arbeide for

at det på sikt kan gjennomføres en generell arbeidstidsreduksjon tilsvarende 6 timers arbeidsdag/30 timers uke, med full lønnskompensasjon.	2470
	2471
	2472
LO vil utvikle dagens tidskontoordning hvor småbarnsforeldre kan kombinere uttaket av fødselspenger med nedsatt arbeidstid, slik at den blir enklere og mer tilgjengelig for de som ønsker å benytte den.	2473
	2474
	2475
	2476
Overtid skal brukes i minst mulig utstrekning, og den ordinære drift må ikke baseres på overtid. Det skal kompenseres for arbeidet overtid, og arbeidet må fordeles slik at helse og velferd ivaretas.	2477
	2478
	2479
	2480
LO vil arbeide for å fjerne urimelige forskjeller i lønns- og arbeidsvilkår, herunder arbeidstid for arbeidstakere offshore og at må bli lik arbeidstidsordning for sammenlignbart skift- og turnusarbeid. Vilkårene for tillegg for ubekvem arbeidstid må bedres i flere bransjer og skift- og turnusarbeidere må ikke diskrimineres i forhold til ferie.	2481
	2482
	2483
	2484
	2485
	2486
Trygge ansettelsesforhold	2487
Ordinært arbeid i bedriften skal som hovedregel utføres av faste ansatte, og all innleie av arbeidskraft må avtales med tillitsvalgte. LO vil arbeide for at arbeidstakere som har vært midlertidig ansatt over tid skal ha stillingsvern som fast ansatte. Tilsynsmyndighetene må få kompetanse til å sanksjonere overfor bedrifter som ulovlig bruker midlertidig ansatte og innleide arbeidstakere. Det må kreves at arbeidsgiver dokumenterer riktig bruk av innleide arbeidstakere, midlertidig ansatte og ekstrahjelper.	2488
	2489
	2490
	2491
	2492
	2493
	2494
	2495
Krav til mobilitet	2496
Kravet til mobilitet i arbeidslivet har ført til at stadig flere må pendle over lange avstander. Lover, regler og avtaleverk må tilpasses pendlernes situasjon. Dette vil bidra til å øke livskvaliteten for pendlere og deres familier.	2497
	2498
	2499
	2500
Den teknologiske utviklingen åpner for at større deler av arbeidet kan utføres som fjernarbeid i desentrale kontorbygg, på hjemmekontor eller med mobile arbeidsstasjoner. LO mener at slike arbeidsformer skal være frivillige og reguleres ved kollektive avtaler. Det skal være et tilbud til arbeidstakerne, et supplement til vanlig arbeidsorganisering og det må være en balanse mellom individuelle ønsker og kollektive avtaler.	2501
	2502
	2503
	2504
	2505
	2506
	2507
	2508
	2509
	2510
	2511
4 Et bedre arbeidsliv	2512
	2513
Lov og regelverk	2514
LO vil arbeide for bedre arbeidstakerrettigheter, en styrket tillitsvalgtrolle, økt arbeidstakermedvirkning i utvikling av et godt arbeidsmiljø og forster-	2515
	2516

2517 ket arbeidstakervern. Videreutvikling av arbeidsmiljøloven og HMS-for-
2518 skriftene er sentralt i denne sammenhengen. LO vil arbeide for at ledere
2519 og andre med ansvar for beslutninger som berører arbeidsmiljøet skal gis
2520 opplæring av minst samme omfang som verneombud og medlemmer av
2521 AMU.

2522
2523 LO vil at det skal utarbeides forskrifter og veiledninger som kan hjelpe
2524 virksomhetene i arbeidet med å forebygge og håndtere blant annet ar-
2525 beidsrelatert stress, mobbing, vold og trakassering, herunder seksuell
2526 trakassering, med gode oppfølgingsrutiner for den det gjelder. LO er vi-
2527 dere opptatt av at bestemmelsene i arbeidsmiljøloven om vern av varslere
2528 følges opp. Forskrifter som angir kvalifikasjonskrav innen yrkesfagene er
2529 av vesentlig betydning for helse og sikkerhet. LO vil arbeide for at forskrif-
2530 tene ikke forringes, men styrkes.

2531

2532 **Inkluderende arbeidsliv**

2533 IA-avtalen må videreføres og videreutvikles. IA-avtalen må fortsatt være en
2534 del av det systematiske helse-, miljø- og sikkerhetsarbeidet. Kunnskap om
2535 IA må styrkes hos arbeidsgivere, tillitsvalgte, leger og annet helseperso-
2536 nell med fokus på delmål 2 og 3 for å hindre utstøting fra arbeidslivet og
2537 styrke tilrettelegging for funksjonshemmede og seniorer.

2538

2539 Bedriftshelsetjenesten må utvikles videre som en viktig del av førstelinje-
2540 tjenesten i utviklingen av det gode arbeidsmiljøet.

2541

2542 Arbeidslivssentrene's rolle som virkemiddel i IA-avtalen og i arbeidet for
2543 et mer inkluderende arbeidsliv må styrkes og sikres. Myndighetene og
2544 arbeidsgiverne må fokusere på lederes tilretteleggingsplikt for å sikre hel-
2545 sefremmende arbeidsplasser, og de må følge opp krav om tilgjengelighet
2546 både organisatorisk og økonomisk. Dessuten må verneombudenes rolle i
2547 IA- arbeidet styrkes og synliggjøres.

2548

2549 Arbeidslivet er en viktig sosial arena som også gjenspeiler samfunnsfor-
2550 hold. LO vil jobbe for å forebygge rus og spilleavhengighet i arbeidslivet
2551 og styrke AKAN-arbeidet.

2552

2553 **Verneombud og arbeidsmiljøutvalg**

2554 Verneombudene og arbeidsmiljøutvalgene er viktige ledd i arbeidsplass-
2555 demokratiet og for utviklingen av arbeidsmiljøarbeidet i virksomhetene.
2556 Undersøkelser om verneombudenes rolle og funksjon viser at ordningen
2557 generelt sett er etablert og velfungerende, men at utfordringene fremover
2558 likevel er å styrke verneombudenes status, heve kompetansen og få flere
2559 opplæringstilbud. LO vil arbeide for en styrking av lovverket og bestem-
2560 melsene om HMS, så det ytre miljøet blir en del av verneombudenes og
2561 arbeidsmiljøutvalgenes arbeidsområde.

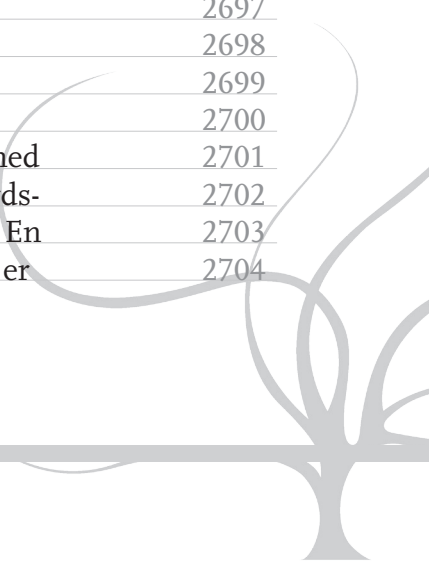
2562

2563 LO skal arbeide for at ordningen med regionale verneombud bygges ut til

å omfatte flere bransjer enn i dag. Innsyn og medvirkning er avgjørende, både for verneombud og tillitsvalgte, i alle fora der det fattes beslutninger som berører arbeidstakernes helse, miljø og sikkerhet og i spørsmål knyttet til bærekraftig utvikling og ytre miljø. LO vil derfor arbeide for et reelt arbeidsplassdemokrati gjennom medvirkning fra tillitsvalgte, verneombud og arbeidsmiljøutvalg. Dette er ikke minst viktig i forhold til omstillinger.	2564 2565 2566 2567 2568 2569 2570 2571
LO skal arbeide for økt satsing på helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid til sjøs og bedre opplæring av verneombud for alle sjøfolk og fiskere.	2572 2573 2574
Muskel- og skjelettlidelser og psykiske lidelser	2575
LO vil arbeide for at myndighetene tar på alvor hvordan arbeidsmiljøet påvirker utviklingen av muskel- og skjelettlidelser og psykiske lidelser. Det forebyggende arbeidet må tillegges større vekt. Regelverk, tilsynspolitik og kampanjer må tas i bruk. Arbeidet må organiseres og fordeles slik at den enkelte arbeidstakers behov blir ivaretatt for forebygging av sykdom, lidelse eller skade som følge av belastninger i jobben. LO vil arbeide for utbygging av bedriftshelsetjeneste til å omfatte alle arbeidstakere og styrke kapasitet og kompetanse innenfor arbeidsmedisin. Det må fokuseres på tiltak for å øke kunnskapen hos arbeidsgiver, arbeidstaker, tillitsvalgte og verneombud slik at personer som har slike lidelser kan få jobb, og at de som har jobb, kan beholde den.	2576 2577 2578 2579 2580 2581 2582 2583 2584 2585 2586 2587
Biologiske, fysiske - og kjemiske arbeidsmiljøforhold	2588
Helseskader forårsaket av kjemikalier utgjør fortsatt et alvorlig arbeidsmiljøproblem, og er ikke godt nok kartlagt. LO vil arbeide for at biologiske, fysiske og kjemiske forhold på arbeidsplassen ikke forårsaker helseskader eller ubehag.	2589 2590 2591 2592 2593
Ny teknologi og nye arbeidsformer kan innebære nye farer også i forhold til biologiske, fysiske og kjemiske påvirkninger, slik som nanoteknologi og -produkter som er på vei inn i arbeidslivet. LO må sette fokus på mulige helsefarer knyttet til elektromagnetiske felt slik som fra moderne IKT-utstyr. Kunnskapen om mulige farer i arbeidet i den forbindelse må styrkes for å kunne beskytte arbeidstakerne. Ny teknologi muliggjør fjernstyring av arbeidsplasser, men det må ikke medføre svekkelse av helse, sikkerhet og miljø for arbeidstakerne. Bemannede installasjoner offshore må derfor styres av de som er om bord dersom ikke også beslutningsmyndigheten ligger der.	2594 2595 2596 2597 2598 2599 2600 2601 2602 2603 2604
I virksomheter hvor det ikke er arbeidsmiljøutvalg må verneombudet få samme rett som arbeidsmiljøutvalg til å kreve målinger av biologiske, fysiske og kjemiske forhold dersom det er usikkert om forholdene er forsvarlige, og til å gjennomføre nødvendige tiltak dersom ikke arbeidsgiver selv sørger for dette. Tilsynsmyndighetene må ha tilstrekkelig kompetanse og kapasitet til å påpeke behov for målinger og tiltak i virksomhetene.	2605 2606 2607 2608 2609 2610

2611	Psykososialt arbeidsmiljø
2612	Psykososiale arbeidsmiljøproblemer kan være de vanskeligste å løse, og
2613	krever derfor ekstra fokus fra arbeidstakere, tillitsvalgte og myndigheter.
2614	Et godt psykososialt arbeidsmiljø er et felles ansvar i arbeidslivet, og det
2615	er viktig at alle arbeidstakere bevisstgjøres omkring dette. Vernetjenesten
2616	og Arbeidstilsynet må fortsette sin kompetanseoppbygging på dette feltet,
2617	slik at konflikter kan løses raskest mulig.
2618	
2619	LO mener at mobbing er uakseptabelt og at myndighetene må kontrol-
2620	lere virksomhetens evne til å håndtere dette. Virksomhetene må utarbeide
2621	rutiner både for å forebygge og håndtere mobbing og trakassering.
2622	
2623	Vold og trusler
2624	Stadig flere arbeidstakere blir utsatt for vold og trusler på arbeidsplassen.
2625	Mest utsatt er yrker innen helse- og sosialsektoren samt innen personlig
2626	tjenesteyting og sikkerhetsarbeid. Det er viktig å få økt kunnskap om pro-
2627	blemområdet og om arbeidsmiljølovens bestemmelser om dette fungerer
2628	etter sin hensikt. Her er forebyggende arbeid, Arbeidstilsynets tilsyn,
2629	kampanjer og informasjonsspredning viktig. Der alenearbeid represente-
2630	rer en uakseptabel arbeidsmiljøbelastning i virksomhetene, vil LO arbeide
2631	for at nødvendig tiltak iverksettes, for eksempel arbeidsorganisasjonelle til-
2632	tak (herunder rett til veiledning og refleksjon), tekniske hjelpemidler og/
2633	eller økt bemanning. LO vil følge opp den europeiske partsbaserte avtalen
2634	om vold og trakassering, og at det innarbeides rutiner for å hindre vold og
2635	trusler i virksomhetene.
2636	
2637	Vern mot diskriminering
2638	LO vil intensivere arbeidet mot alle former for diskriminering og stigmati-
2639	sering, enten det skyldes etnisitet, sykdom slik som HIV, eller andre grun-
2640	ner. Arbeidsmiljøloven må endres slik at det ikke lenger blir anledning til
2641	å diskriminere i arbeidslivet på grunn av seksuell orientering.
2642	
2643	Personvern, kontroll og overvåking
2644	LO står for et åpent og demokratisk samfunns- og arbeidsliv, der vern av
2645	personlig integritet er en grunnleggende verdi. Det forekommer i økende
2646	grad kontroll og overvåking av den enkelte i den private sfæren, i det
2647	offentlige rom og på arbeidsplassen. LO vil arbeide for en bedre samord-
2648	ning av tiltak rettet mot kontroll og overvåking, og for et sterkere fokus på
2649	sentrale spørsmål som hvor grensen skal gå for kontroll og overvåking.
2650	LO vil vurdere om lovverket, slik det er utformet i dag, gir tilstrekkelig
2651	vern på arbeidsplassen og ellers. LO vil arbeide for et bedre kunnskaps-
2652	grunnlag blant arbeidsgivere, tillitsvalgte og verneombud når det gjelder
2653	utbredelsen av ulike former for kontroll- og overvåkingstiltak knyttet til
2654	kjønn og yrkesgrupper og arbeidsmiljømessige konsekvenser.
2655	
2656	Arbeidstid og arbeids- og familieliv
2657	Organiseringen av arbeidstiden er viktig for arbeidstakernes helse og

velferd. Det må ikke settes så stramme tidsfrister for arbeidsoppdrag at liv og helse kommer i fare. Arbeidsgivers tilretteleggingsplikt og kravene til hvile og restitusjon må etterfølges.	2658 2659 2660 2661
Stadig flere opplever et krevende arbeidsliv som ofte bidrar til stress, belastningslidelser og redusert livskvalitet. LO vil arbeide for at det på arbeidsplassene gis rom for varierte oppgaver, og at arbeidstakerne i større grad selv kan styre arbeidsprosessene. Både kvinner og menn sier at de opplever arbeidslivets krav som belastende i forhold til familieliv og fritid. LO vil arbeide for økt kunnskap om, og muligheter for, arbeidstidsordninger som gir grunnlag for helse og trivsel, og som gir kvinner og menn reell mulighet for fulltidsarbeid samtidig som de har omsorg for barn og andre familiemedlemmer.	2662 2663 2664 2665 2666 2667 2668 2669 2670 2671
Yrkesskadeerstatning	2672
LO vil arbeide for at yrkesskadeerstatning raskt skal ytes til alle arbeidstakere som skades eller blir syke på grunn av sitt arbeid. Det må omfatte også skader ved skiftende og midlertidige arbeidsplasser, og ved reiser til og fra disse. Dette må også gjelde psykiske lidelser og muskel- og skjelettlidelser, som særlig forekommer på mange kvinnedominerte arbeidsplasser. Skader og sykdom på grunn av vold og trakassering som er knyttet til arbeidstakerens yrke, må betraktes som yrkesskade også dersom det skjer i fritiden.	2673 2674 2675 2676 2677 2678 2679 2680 2681
Tilsynsetatene	2682
Det må tilføres økte ressurser og kompetanse samt gis større myndighet til Arbeidstilsynets, Petroleumstilsynets og andre tilsynsorganer slik at lover og regler i større grad kontrolleres og overholdes. Dette er viktig for å motvirke at virksomheter bevisst bruker overtredelse av regelverket som et konkurransemiddel overfor bedrifter som holder seg til reglene.	2683 2684 2685 2686 2687 2688 2689 2690 2691
	2692
5 Vern og utvikling av velferden	2693
	2694
Sammenlignet med de fleste andre land holder den norske velferdsstaten høy standard. Arbeid til alle er avgjørende for å sikre rettferdig fordeling og likeverdige levekår.	2695 2696 2697 2698
Men vi trenger også en aktiv velferdspolitik som er gjenstand for forandring og utvikling. Derfor er det viktig at fagbevegelsen har vilje og evne til å påvirke utviklingslinjer og innholdet av reformer i samsvar med arbeiderbevegelsens idegrunnlag om fellesskap og rettferdighet. Velferds-samfunnets utvikling er nært knyttet til utviklingen av offentlig sektor. En offentlig sektor som leverer brukervennlige tjenester med høy kvalitet, er	2699 2700 2701 2702 2703 2704

2705	en forutsetning for å skape et samfunn med likeverdige kår for alle.
2706	
2707	Den norske velferdsstatsmodellen
2708	Internasjonale erfaringer viser at velferdsstatsmodellen er levedyktig. Det
2709	er ingen motsetning mellom en effektiv, produktiv og moderne økonomi
2710	og trygg velferd. Forsøk på å overlate hovedansvaret for pensjoner, utdan-
2711	ning, helse og omsorg til markeder viser seg ikke å være samfunnsmessig
2712	effektivt, og det undergraver trygghet og fleksibilitet i arbeidsmarkedet.
2713	Offentlige tjenester må styrkes og videreutvikles. Den politiske styringen
2714	av sykehusene må styrkes, og sykehusene sikres tilstrekkelig behand-
2715	lingskapasitet og ressurser slik at lange ventelister unngås. Store refor-
2716	mer i helsevesenet, som sykehusreformen inklusive innføring av det nye
2717	regnskapssystemet og innsatsstyrt finansiering må evalueres nærmere og
2718	innenfor en samlet ramme.
2719	
2720	Et offentlig ansvar
2721	Løsningen på velferdsstatens utfordringer ligger ikke i utskilling, privati-
2722	sering, konkurranseutsetting og kommersialisering av tilbud og tjenester.
2723	Dette fører til mindre muligheter til demokratisk styring og kontroll over
2724	velferdstjenestene. LO vil at velferdstjenester skal være et offentlig ansvar,
2725	og som hovedregel driftes og finansieres av fellesskapet.
2726	
2727	Hensikten med offentlige tjenester er ikke å skape overskudd eller avkast-
2728	ning på innskutt kapital. Markedsbaserte prinsipper (New Public Mana-
2729	gement) er derfor uegnet i offentlig forvaltning. LO er i mot en ukritisk
2730	overføring av regnskapsprinsipper fra privat til offentlig sektor. Offentlig
2731	virksomhet skal ivareta mange kryssende hensyn, noe styringssystemene
2732	må bygge opp under.
2733	
2734	Staten må forplikte seg til en politikk som sørger for at kommunene har
2735	tilstrekkelig finansiering. Med en aldrende befolkning vil dette bli mer
2736	krevende i framtida. LO vil på sin side være beredt til å bidra til en fornuftig
2737	omstillings- og utviklingsprosess som sikrer en god og effektiv ressurs-
2738	sansvendelse.
2739	
2740	En slik offensiv politikk for velferdsstaten tilsier også at brukernes indivi-
2741	duelle behov og ønsker tas stadig bedre hensyn til, for eksempel innenfor
2742	omsorg. For de fleste velferdstjenester er det ingen konflikt i seg selv mel-
2743	lom velferdsordninger organisert og betalt av fellesskapet, og det at disse
2744	kan og bør tilpasses individuelt.
2745	
2746	Tilstrekkelig kompetanse blant de ansatte er også en grunnleggende forut-
2747	setning for å utvikle gode offentlige tjenester. For å sikre dette må syste-
2748	mer for kompetanseutvikling, videreutdanning og veiledning komme på
2749	plass innenfor velferdsyrkene.
2750	
2751	

Sosial- og velferdsordninger	2752
De grunnleggende velferdsordningene skal være gratis for alle. Full lønn under sykdom må fortsatt være en grunnleggende rettighet. Utjamningen må skje ved at den enkelte yter etter evne og får etter behov. Egenbetalingssystemet må gjennomgås med sikte på en samordning med skjerming av de mest utsatte grupper.	2753 2754 2755 2756 2757 2758
LO vil arbeide for å bekjempe fattigdom. For de som i perioder ikke kan forsørge seg og sine gjennom arbeidsinntekt eller pensjon, må sosialhjelp sikre et fullverdig liv og nivået sikres gjennom en nasjonal minstestandard.	2759 2760 2761 2762 2763
Den sosiale boligbyggingen må gjenreises, og for vanskeligstilte på boligmarkedet er økt bostøtte og større mulighet til startlån viktige virkemidler.	2764 2765 2766
Samfunnet må i større grad mobilisere mot og forebygge rusmisbruk, vold og annen kriminalitet.	2767 2768 2769
LO vil arbeide for at tannhelsetjenesten innarbeides i den totale helsetjenesten, og finansieres av det offentlige.	2770 2771 2772
Gravferdshjelpen bør være universell. Behovsprøvde ordninger kan komme i tillegg.	2773 2774 2775
Trygdeordningen må sidestille retten til omsorgspermisjon ved alvorlig sykdom i nær familie som ved barns sykdom.	2776 2777 2778
Skattesystemet	2779
Skattesystemet skal sikre det offentlige nødvendige inntekter og bidra til verdiskapning og utjevning mellom grupper og individer. Inntektsulikhetene er i dag økende i Norge. Dette innebærer at skattenivået må reduseres for grupper med lavere inntekter, og skjerpes for de med høyest inntekt, formue og aksjeutbytte.	2780 2781 2782 2783 2784 2785
Presset fra en globalisert økonomi gjør at beskatning av mobile skattegrunnlag er mer krevende. Skattepolitikken skal favne bredt. LO vil arbeide for et mer rettferdig skattesystem samt å tette hullene i dagens skattesystem. Dette er viktig for å opprettholde skattemoral og sikre at skatteleggingen oppfattes som rettferdig. LO vil være en pådriver for gjennom internasjonalt samarbeid å åpne opp for innsyn og tilgang til økonomiske forhold i de såkalte "skatteparadisene". Skatteetaten og Økokrim må gis tilstrekkelige ressurser til å bekjempe og forebygge unndragelser og omgørelser av skatter og avgifter og annen økonomisk useriøsitet og kriminalitet.	2786 2787 2788 2789 2790 2791 2792 2793 2794 2795 2796
En verdig alderdom	2797
Arbeidstakere må sikres en trygg og verdig alderdom. Pensjonssystemet	2798

2799 med basis i Folketrygden er fortsatt bærebjelken i velferdsstaten. LO støt-
2800 ter at Folketrygden gjøres mer robust og understøtter målet om at flere
2801 skal stå lengre i arbeid. Folketrygden, AFP og tjenestepensjonsordninge-
2802 ne må sikre det økonomiske grunnlaget for en trygg og verdig alderdom.
2803 LO vil jobbe for at summen minst skal være 66 prosent av tidligere lønn.
2804

2805 Pensjonsreformen har gitt rett til en miste tjenestepensjon (OTP) for alle
2806 som etter hvert vil gi et viktig tillegg til den sosiale grunnsikringen gjen-
2807 nom Folketrygden og dermed bidra til utjamning og rettferd. Selv etter en
2808 virketid på 40 år vil imidlertid ikke slike ordninger gi mer enn ca fem pro-
2809 sentenheter tillegg til Folketrygdens livsvarige pensjonsytelse regnet som
2810 andel av tidligere lønn. Obligatorisk tjenestepensjon må styrkes betrakte-
2811 lig hvis den skal være den sikringen den var ment som. Vi ser nå også en
2812 klar tendens til at gode ytelsesordninger blir erstattet av ordninger som er
2813 billigere og mer forutsigbare for bedriften, men med dårligere ytelse for
2814 de ansatte, og hvor de bærer økt risiko for framtidige utbetalinger. Målet
2815 om økt likhet mellom arbeidstakere, som var bakgrunnen for OTP-loven,
2816 motvirkes nå av at gode etablerte tjenestepensjoner blir svekket. Det
2817 gjenstår derfor mye på målet om at norske arbeidstakere gjennomgående
2818 er sikret en tilfredsstillende pensjonsdekning. For å nå dette målet er det
2819 behov for et bredt, kollektivt tjenestepensjonssystem som kan være like
2820 bra som i de andre nordiske land.

2821

2822 Tjenestepensjonssystemet må forbedes, utvikles og tilpasses den nye
2823 folke-trygden og samtidig samordnes og styrkes slik at systemet gjøres
2824 kjønns- og aldersnøytralt også i privat sektor. Systemet må sikre den en-
2825 kelte mot tap av pensjon ved skifte av arbeidsgiver. Store grupper lønns-
2826 takere, særlig innen offentlig sektor, har brutto pensjonsordninger med full
2827 opptjening etter 30 år. LO vil arbeide for at de offentlige tjenestepensjons-
2828 ordningene ikke svekkes. LO vil arbeide for bedre AFP-rettighet ved blant
2829 annet langtidssykdom.

2830

2831 En viktig side av den framtidige velferdspolitikken er å sørge for at stadig
2832 flere kan være yrkesaktive så lenge som mulig slik at færre henvises til
2833 trygd og sosialstønad. En viktig forutsetning for dette er at det er arbeid til
2834 alle. Det forutsetter igjen en samfunnspolitisk grunnholdning som prio-
2835 riterer full sysselsetting som hovedmål. Samtidig må vi ta vare på de som
2836 ikke vil mestre å komme inn i det ordinære arbeidslivet.

2837

2838 **Uføretrygden**

2839 Vedtaket om pensjonsreform nødvendiggjør endringer i uføretrygden.
2840 Hovedhensikten med uføretrygden er å gi de som av ulike grunner ikke
2841 kan delta i arbeidslivet en rimelig inntektssikring. Samtidig må systemet
2842 innrettes slik at det gir flest mulig en best mulig sjanse i arbeidslivet og
2843 at det knytter an til det brede virkemiddelapparatet som skal hjelpe den
2844 enkelte til en yrkesaktivitet tilpasset situasjonen og egne forutsetninger.
2845

LO mener ytelsene til uføre må ligge minst på dagens nivå. Det medisinske vilkåret bør videreføres samtidig som graden av individuell oppfølging forsterkes. Ordningen må forvaltes og praktiseres med innsats av tilstrekkelige ressurser og kompetanse. LO kan ikke akseptere en omlegging som fører til inntektstap for uføre med offentlig tjenstepensjon. Hensynet til uføre med forsørgelsesbyrde må ivaretas minst like godt som i dag. En bør utvide muligheten for å kombinere arbeid og trygd og ved å lette veien tilbake til arbeid fra en trygdesituasjon. Denne muligheten må ivaretas uten å utsette den enkelte for belastende prosesser om ikke tilbakevending til arbeidslivet skulle vise seg vellykket. Også de uføretrygdede må få sin alderspensjon beregnet gjennom ny folketrygd.	2846 2847 2848 2849 2850 2851 2852 2853 2854 2855 2856 2857
Et likeverdig velferdstilbud for alle	2858
LO vil verne om velferdsstaten og bygge det videre ut på områder hvor det ikke fungerer godt nok, som i eldreomsorgen, psykisk helsevern og for utviklingshemmede. Tjenestene må være lett tilgjengelige og forvaltes nær innbyggerne. Befolkningen skal sikres likeverdige velferdstilbud uavhengig av bosted.	2859 2860 2861 2862 2863 2864
På områder hvor velferdsstaten ikke dekker viktige behov vil LO arbeide for sosiale reformer basert på overenskomster mellom partene i arbeidslivet i samarbeid med myndighetene. Velferdsordninger knyttet til medlemskap i fagbevegelsen er også et viktig virkemiddel.	2865 2866 2867 2868 2869
LO vil arbeide for at ansatte fiskere i fiskeflåten skal ha samme sosiale rettigheter som øvrige arbeidstakere. Det betyr at lovverket endres og at produktavgiften oppheves og erstattes med arbeidsgiveravgift. I tillegg må fiskere som er ansatt med arbeidsgiver defineres som arbeidstakere og ikke som selvstendig næringsdrivende.	2870 2871 2872 2873 2874 2875
Barn og unge	2876
Barn har krav på gode og trygge oppvekstvilkår. LO vil fortsette å jobbe for lovfesting av forebyggende barne- og ungdomsarbeid som et offentlig ansvar. Barnevernet må styrkes. Samtidig vil LO gå inn for at tjenestetilbudet til barn og unge, herunder i barne- og ungdomspsykiatrien, blir bedre ivaretatt.	2877 2878 2879 2880 2881 2882 2883 2884 2885
	2886
6 Industri- og næringspolitikk	2887
	2888
Verdiskaping og sysselsetting er grunnlaget for velferd og må ha høy prioritet i det norske samfunnet. LOs mål er et produktivt arbeidsliv som har bruk for alle. Norge må føre en næringspolitikk der alle sektorer får nødvendig oppmerksomhet, men med en spesiell innsats der hvor vi har	2889 2890 2891 2892

2893	et fortrinn. LO mener det er viktig at vi satser innenfor de næringer hvor
2894	Norge hevder seg godt internasjonalt og vi har naturgitte fortrinn og der-
2895	med et større potensial for å kunne lykkes. Det næringsrettede virkemid-
2896	delapparatet må styrkes og myndighetene må bidra til bedre rammebetin-
2897	gelser for innovasjon gjennom en styrket FoU innsats.
2898	
2899	Ved bruk av Hovedavtalens bestemmelser om bedriftsutvikling kan ar-
2900	beidslivets parter være en pådriver for en framtidsrettet næringspolitikk.
2901	
2902	Industrien er en nøkkelnæring
2903	Industrien er en nøkkelnæring med særlig betydning for vekst, utenriksø-
2904	konomi, konkurranseevne og utvikling. Industrien etterspør underleve-
2905	ranser og tjenester som har store ringvirkninger både lokalt og nasjonalt.
2906	
2907	LO vil bidra til å utvikle norsk industri, og sørge for at myndighetene
2908	gjør en større innsats for å ta vare på den industrien vi har, samtidig som
2909	vi utvikler ny industriell virksomhet. Industrien i Norge må ha en høy
2910	lønnsevne. Dette krever store investeringer i ny teknologi, forskning, høy
2911	kompetanse hos de ansatte og en aktiv produktutvikling og markedsfø-
2912	ring. LO vil arbeide for at gjenkjøpsregelverket styrkes og videreføres, og
2913	at det kreves gjenkjøp i avtaler om vedlikehold, oppgradering og nyinves-
2914	tering av forsvarsmateriell.
2915	
2916	Langsiktige, stabile og forutsigbare rammebetingelser er en nødvendig
2917	forutsetning for framtidig produksjon i Norge. Det gir økt mulighet for
2918	investeringer og lokalisering av virksomheter. Et mål må være at en langt
2919	større del av bearbeidelsen av våre naturressurser kan foregå i Norge. En
2920	viktig forutsetning for å få til dette er blant annet at industrien gis tilgang
2921	til kraft på langsiktige vilkår til konkurransedyktige priser. LO krever at
2922	regjeringen sørger for at de muligheter som EØS-avtalen gir for å etablere
2923	industrikraftløsninger blir realisert. Samtidig må næringslivet stimule-
2924	res til å ta i bruk ny teknologi for slik å utvikle bærekraftige industri- og
2925	bedriftsmiljøer.
2926	
2927	Kostnadsutviklingen må ikke over tid komme i utakt med landene rundt
2928	oss. Et middel til å bevare konkurranseevnen er et inntektspolitisk samar-
2929	beid mellom arbeidslivets parter og regjeringen. Samarbeid forutsetter at
2930	det vises respekt for lov og avtaleverk.
2931	
2932	Olje og gass
2933	Om det ikke gjøres flere nye funn på norsk sokkel, stagnerer petrole-
2934	umsvirksomheten. Leteaktiviteten på norsk sokkel må derfor økes og vi
2935	må styrke utvikling av ny teknologi slik at vi kan få mer olje og gass ut av
2936	hvert felt. De store mulighetene som ligger for aktivitetsvekst i nord må
2937	utnyttes.
2938	
2939	LO vil arbeide for igangsetting av konsekvensutredninger med sikte på

olje- og gassproduksjon i de stengte og uåpnede delene av Barentshavet, Norskehavet og Skagerak. Utvinningen må baseres på norsk verdensledende teknologi som ivaretar tungtveiende hensyn til miljø, sikkerhet og sameksistens med fiskeri- og reiselivsnæringen.	2940 2941 2942 2943 2944
Ilandføring av olje og naturgass til det norske fastlandet kan danne grunnlage for omfattende og lønnsom foredlingsindustri og et stort antall nye arbeidsplasser. Med den nåværende produksjonen vil naturgassen være i nær 100 år. LOs mål er å ta i bruk minst 10 prosent av naturgassen hjemme innenfor industrielt og privat forbruk. Skal disse mulighetene bli utnyttet, mener LO at produksjon og industriell foredling av naturgass må ses mer integrert enn tidligere. Det betyr blant annet at ny infrastruktur for eksport må ses i sammenheng med mulige industrielle gassavtak på ilandføringssteder. Spesielt i Norskehavet og videre nordover kan utvikling av ny infrastruktur skje slik at det legges til rette for utvikling av gas-sindustri på land.	2945 2946 2947 2948 2949 2950 2951 2952 2953 2954 2955 2956
Staten må påta seg et hovedansvar for å bygge infrastruktur for transport og distribusjon av gass.	2957 2958 2959
LO krever realisering av et gassrør til Grenland - Skanled. LO mener at staten må være med på en tilrettelegging for fullføring av prosjektet både organisatorisk og økonomisk. Statens deltakelse i Skanled må være med på å sikre at gassråstoffet blir brukt industrielt i Grenlands-regionen.	2960 2961 2962 2963 2964
Bygg og anlegg	2965
Bygg- og anleggsnæringen, inklusive byggevareindustrien domineres av små bedrifter som ofte er oppdelt etter fag og profesjon. Dette hindrer nyttiggjøring av erfaring og forskning som kan gi bedre kvalitet og mer miljøvennlig bygg. Produktiviteten bedres ikke, blant annet fordi fokus på billigst mulig varer og underentreprenører overskygger god planlegging, logistikk og samhandling. LO vil jobbe for at myndighetene som lovgiver, forvalter og oppdragsgiver fremmer innovasjon og stimulerer de bedriftene som satser på seriøsitet, kompetanseutvikling, egne ansatte og en effektiv produksjon.	2966 2967 2968 2969 2970 2971 2972 2973 2974 2975
Mineralressurser	2976
Det er av nasjonal interesse å få kartlagt landets mineralressurser. LO vil jobbe for at det gjeninnføres offentlige ordninger som får opp leteaktiviteten etter mineralressurser på land.	2977 2978 2979 2980
Fisk og landbruk	2981
LO vil arbeide for å sikre at fiskeriressursene skal være under nasjonal styring og kontroll og at fiskerilovgivningen gjøres bedre egnet som tilrettelegger for næringen. Hovedprinsippene skal ligge fast, men deltaker- og råfiskloven må tilpasses de struktur- og utviklingstrekkene vi ser er avgjørende for videreutviklingen av fiskerinæringen som en helhet.	2982 2983 2984 2985 2986

2987	LO vil at det tilrettelegges for videreutvikling av sjømatproduksjonen og
2988	næringsmiddelindustrien i Norge. Handelsvilkår og markedsadgang må
2989	bedres gjennom vår tilknytning til EU, i WTO sammenheng og andre in-
2990	ternasjonale avtaler. Det må føres en landbrukspolitikk som også ivaretar
2991	næringsmiddelindustriens behov og sikrer produksjon av kortreist mat.
2992	
2993	Tjenesteytende næringer
2994	Tjenesteytende næringer preges av store omstillinger og økende interna-
2995	sjonal konkurranse. Offentlig tjenesteyting er også under omstilling. For
2996	å sikre best mulig kvalitet i tjenesteytingen vil LO arbeide for at omstilling
2997	skal skje gjennom bred medvirkning i virksomhetene. Det offentlige har
2998	et særskilt ansvar for ansattes arbeidsvilkår ved kjøp av varer og tjenester.
2999	Det vises i denne sammenheng til ILO 94. Når det offentlige anbudsut-
3000	setter tjenester skal det regnes som virksomhetsoverdragelse og det må
3001	være krav om lange anbudsperioder.
3002	
3003	Tjenesteytende næringer er preget av mange deltidsstillinger. Det må
3004	være et mål med heltidsansatte i sektoren. Dette vil motvirke høy gjen-
3005	nomstrømning av ansatte, føre til økt kompetanse og bedre tjenester samt
3006	legge grunnlag for bedre lønns- og arbeidsforhold.
3007	
3008	Gode offentlige posttjenester er en viktig del av samfunnets infrastruktur
3009	som skal sikre grunnlaget for bosetting og næringsliv også i distrikts-Nor-
3010	ge. Et godt posttilbud til rimelig pris og likeverdig service- og kvalitetsnivå
3011	skal derfor være tilgjengelig i alle deler av landet.
3012	
3013	Reiselivet er en av verdens raskest voksende næringer. Samtidig er det lav
3014	lønnsevne i deler av næringen. LO vil derfor arbeide for at verdiskapin-
3015	gen og lønnsomheten blir bedre og at det satses på å skape flere helårige
3016	arbeidsplasser.
3017	
3018	Vei og jernbane
3019	LO vil jobbe for en transportpolitikk som sikrer et godt utbygd kollektiv-
3020	tilbud og et effektivt, tilgjengelig, sikkert og miljøvennlig transportsystem
3021	som dekker samfunnets og næringslivets behov for transport og fremmer
3022	regional utvikling. Det må foretas et betydelig løft på investeringer og ved-
3023	likehold av vei og jernbane.
3024	
3025	Det må legges til rette for prosjektfinansiering og fondsfinansiering av
3026	større vei- og jernbaneprosjekter, slik at disse kan gjennomføres sammen-
3027	hengende og over kortere tid. Det må satses på økt rassikring og nødven-
3028	dige trafikk sikringstiltak. Det er nødvendig å oppruste veinettet for å sikre
3029	et godt og trygt transporttilbud regionalt og nasjonalt.
3030	
3031	LO vil jobbe for at det opprettes et statlig infrastrukturfond på minimum
3032	50 milliarder kroner for å sikre en rask, effektiv og forutsigbar utbygging
3033	av større vei og jernbaneprosjekter. Det er særlig viktig med en kraftig

innsats for å modernisere og effektivisere jernbanesektoren. En oppgradering/nybygging av jernbanenettet vil gi jernbanen større markedsandel både av person- og godstransporten. Jernbaneverket må opprettholdes som statlig etat med de funksjoner og oppgaver som de har i dag.	3034 3035 3036 3037 3038
Erfaringene med anbud i kollektivtrafikken viser at kvaliteten på tjenestene overfor befolkningen forringes og medfører utrygge arbeidsforhold og dårligere vilkår for ansatte, LO er derfor imot anbud i kollektivtrafikken. LO vil jobbe for at anbudsgrunnlag og kontrakter innenfor veisektoren sikrer arbeidstakernes tariffmessige lønns- og arbeidsvilkår, samt øvrig stillingsvern.	3039 3040 3041 3042 3043 3044 3045
Skipsfart	3046
For å hindre fortsatt utflagging av norsk skipsfart har norske rederier fått like rammevilkår som sine europeiske konkurrenter. Dagens norske nettolønnsordning anses å være på et tilstrekkelig nivå til å sikre videre rekruttering av norske sjøfolk. Det er viktig at myndighetene sikrer en stabilitet i denne næringen fremover. Rekruttering til næringen må økes, blant annet ved å tilrettelegge bedre for lærlingplasser. Norske sjøfolk må sikres internasjonalt konkurransedyktige rammebetingelser på nivå med det som gjelder i EU.	3047 3048 3049 3050 3051 3052 3053 3054 3055
Dagens fergeflåte må utbedres og fornyes.	3056 3057
God overvåking av skipstrafikken er viktig og nødvendig. Investeringer for oppmålinger og utvikling av elektroniske sjøkart og utbygging og vedlikehold av navigasjonsinstallasjoner må prioriteres. Innføring av påbudte seilingsleder og separasjonsfelt for skipstrafikken, vil være et effektivt virkemiddel for styrking av sjøsikkerheten. Slike seilingsleder må innføres langs hele kysten.	3058 3059 3060 3061 3062 3063 3064
Luftfart	3065
Luftfarten er i dag preget av hard konkurranse med stor overkapasitet og lave priser. Dette medfører at selskapene har lav inntjening med tilhørende press på lønns- og arbeidsvilkår. LO vil at myndighetene sikrer like konkurransevilkår med krav til minimumskompetanse for de selskapene som tilbyr sine tjenester i luftfarten, spesielt på bakketjenesten.	3066 3067 3068 3069 3070 3071
I tillegg er det viktig at det samarbeides for å sikre det flytekniske miljøet i Norge både på sivil og militær side. Den flytekniske kompetansen, og det norske flytekniske utdanningstilbudet i Norge må opprettholdes.	3072 3073 3074 3075
Lokal næringsutvikling	3076
Det nødvendig å ha et sterkt desentralisert veilednings- og økonomisk virkemiddelapparat. Fylkene er gitt oppgaven med å være regionale utviklingsaktører og må føre en aktiv innovasjonspolitik. Det må være et samarbeid mellom folkevalgte organer, Innovasjon Norge og næringslivet.	3077 3078 3079 3080

3081	Virkemiddelapparatet må være med på å utvikle eksisterende virksomheter og etablere nye.
3082	
3083	
3084	Kommunene må bidra mer systematisk til egen næringsutvikling ved å legge til rette for investeringer, bidra i omstillingsprosesser og utarbeide rullerende nærings- og sysselsettingsplaner.
3085	
3086	
3087	
3088	Nordområdene
3089	LO mener at Nordområdene må være et av Norges viktigste strategiske satsingsområde i årene som kommer. En offensiv næringspolitikk vil muliggjøre utviklingen av dette området og ivareta norsk suverenitet.
3090	
3091	
3092	
3093	Vi må sikre en bærekraftig forvaltning av de rike fiskeri- og energiresursene. Det må utvikles teknologi som tilfredsstiller miljøkravene som må stilles i et av verdens mest produktive naturområder. Det potensialet som ligger i fiskeriene, sjømatproduksjon og forskning og utvikling av produkter fra havet knyttet til bioteknologi er viktig både for næringsutvikling og bosetting i området.
3094	
3095	
3096	
3097	
3098	
3099	
3100	Eierskap
3101	LO vil stimulere til eierskap som utvikler de kunnskapsmessige, industrielle og økonomiske muligheter som ligger i den enkelte bedrift. Staten må, blant annet gjennom utdanningssystemet, bidra til rekrutteringen til industriyrkene og til at bedriftene utvikles til læringsarenaer. LO vil motarbeide en utvikling i næringslivet med større grad av oppsplitting av bedrifter og outsourcing av virksomhet som tilhører en naturlig del av produksjonen.
3102	
3103	
3104	
3105	
3106	
3107	
3108	
3109	Det er nødvendig å sikre et variert og balansert eierskap i næringslivet, med tyngde på langsiktige, aktive og kompetente eiere. Offentlig eierskap må utøves for å oppnå samfunnsøkonomiske mål, og ikke kortsiktig tapping av overskudd fra bedriftene.
3110	
3111	
3112	
3113	LO ønsker et sterkt offentlig eierskap over naturressurser og infrastruktur. LO vil arbeide for at staten skal være en aktiv eier. Offentlig eierskap i strategiske virksomheter vil sikre arbeidsplasser, utvikling i distriktene og nasjonal verdiskaping. Dette vil gi positive ringvirkninger for norske underleverandører.
3114	
3115	
3116	
3117	
3118	
3119	Staten må framstå som en profesjonell eier og kunne variere graden av sitt eierskap med utgangspunkt i langsiktig tenking. Bedrifter som staten eier eller har store eierposter i må være ledende i å ta samfunnsansvar både nasjonalt og internasjonalt.
3120	
3121	
3122	
3123	
3124	
3125	
3126	
3127	

7 Internasjonal solidaritet og samarbeid	3128
	3129
Fagbevegelsens internasjonale engasjement og solidaritetsarbeid er en naturlig forlengelse av kampen for økonomisk og sosial rettferdighet hjemme. De sosiale og økonomiske problemene som følger av globaliseringen må møtes av en sterk og samlet fagbevegelse.	3130 3131 3132 3133
	3134
Fred, demokrati, menneskerettigheter, rettferdig fordeling og økonomisk utvikling sikres best i velfungerende stater med godt styresett og med bred folkelig deltakelse. Retten til å organisere seg og fritt delta i politisk arbeid er en grunnleggende menneskerettighet. En sterk fagbevegelse er et viktig verktøy for å sikre dette.	3135 3136 3137 3138 3139
	3140
Bare et fåtall av arbeidstakerne i verden er fagorganiserte. Det foregår fortsatt brudd på faglige rettigheter i mange land. Full sysselsetting og anstendig arbeid er viktig for all utvikling og er et prioritert mål for internasjonalt samarbeid. Gode lønns- og arbeidsvilkår er en forutsetning for å skape demokrati og økonomisk vekst.	3141 3142 3143 3144 3145
	3146
Verden over forfølges mennesker for sin politiske oppfatning, kjønn, religion, etnisitet, seksuell orientering eller sosiale bakgrunn. For mange er vold og overgrep en del av forfølgelsen. I de land som praktiserer dødsstraff, risikerer mange å bli henrettet for forhold som omfattes av FNs menneskerettigheter. LO vil arbeide for at avskaffelse av dødsstraff blir en del av det internasjonale arbeidet for å styrke menneskerettighetene. Norge må verne om asylinstituttet, og ivareta uskyldige mennesker som blir forfulgt og truet på livet.	3147 3148 3149 3150 3151 3152 3153 3154
	3155
Kamp mot fattigdom	3156
Fagbevegelsen spiller en viktig rolle i arbeidet for å redusere fattigdommen i verden. Både på nasjonalt plan og gjennom internasjonal fagbevegelse arbeider LO aktivt for å realisere FNs tusenårsmål. Å være med å styrke fagbevegelsen i utviklingslandene, slik at faglige og menneskelige rettigheter sikres, at det skapes sosial rettferdighet, og at folk får en jobb og ei lønn å leve av, er viktige bidrag i kampen mot fattigdom. Kampen mot korrupsjon på alle nivåer er en viktig del av arbeidet for å sikre et godt styresett. Trepertssamarbeid og sosial dialog mellom myndighetene og partene i arbeidslivet, slik vi for eksempel ser det i Norge, er avgjørende.	3157 3158 3159 3160 3161 3162 3163 3164 3165
	3166
Den internasjonale kampen mot barnearbeid er viktig. Barn skal ha utdanning, samtidig som barnas familier må sikres arbeid og ei lønn å leve av. Handel med kvinner og barn på tvers av landegrensene er et stort og økende problem og utgjør en stadig større del av den svarte økonomien i verden. Fattigdom og mangel på arbeid er hovedårsakene. Fagbevegelsen må arbeide aktivt for å bekjempe menneskehandel.	3167 3168 3169 3170 3171 3172
	3173
De økonomiske og sosiale konsekvenser av HIV/AIDS og andre smitt-	3174

3175 somme, livstruende sykdommer er i mange land katastrofale. Problemet
3176 møtes gjennom sosiale programmer, helseprogrammer, vaksinasjon av
3177 barn og fattigdomsbekjempelse. Det er et internasjonalt ansvar å arbeide
3178 for at tilgjengeligheten til behandlingen sikres, og at kostnadene for be-
3179 handling og medisinerer reduseres. Fagbevegelsen kan spille en viktig
3180 rolle i opplæringsprogrammer på arbeidsplassene, og i samarbeid med
3181 andre som arbeider for å utrydde AIDS og livstruende sykdommer.

3182

3183 **Oppbygging og utvikling av fagorganisasjoner**

3184 En velfungerende og demokratisk fagbevegelse er viktig i de enkelte lands
3185 demokratibyggning. LO vil videreføre støtten til oppbyggingen og utviklin-
3186 gen av fagorganisasjoner i fattige land, slik det gjøres gjennom Interna-
3187 sjonal Faglig Solidaritet. LOs forbund og lokale ledd er viktige ressurser i
3188 dette arbeidet. LOs informasjonsarbeid på dette området må styrkes.

3189

3190 I mange land arbeider fagbevegelsen under spesielt vanskelige forhold.
3191 Et eksempel på en fagbevegelse som arbeider under spesielt vanskelige
3192 forhold er PGFTU i Palestina, som LO støtter og har samarbeidet med i
3193 mange år.

3194

3195 Faglige rettigheter krenkes og tillitsvalgte utsettes for tortur og vold.

3196 Kollektivforhandlinger, trepartssamarbeid, likestilling og kvinneverdige so-
3197 lidaritetsarbeid er viktige samarbeidsområder. Kvinnes posisjon på alle
3198 nivåer i internasjonal fagbevegelse, må styrkes.

3199

3200 **Faglige rettigheter en del av menneskerettighetene**

3201 FNs menneskerettighetserklæring og ILOs kjernekonvensjoner slår fast
3202 at faglige rettigheter er en del av menneskerettighetene. Reell likestilling
3203 mellom kvinner og menn i fagbevegelsen, i arbeidslivet og i samfunnet er
3204 en viktig målsetning og forutsetning for likeverd.

3205

3206 LO må arbeide for internasjonale avtaler og etiske retningslinjer som
3207 sikrer arbeidstakere mot utnyttning og sosial dumping og ivaretar arbeids-
3208 takers helse og sikkerhet. ILOs arbeidstakerstandarder må innarbeides i
3209 internasjonale handelsavtaler og regelverk. LO krever at norske bedrifter
3210 som etablerer seg i utlandet respekterer faglige rettigheter, bidrar til sosial
3211 dialog og samarbeider aktivt med de ansatte og deres representanter.

3212

3213 Kampen mot sosial dumping må også føres i Europa. Norge må støtte
3214 utviklingen av den sosiale dialogen i nye EU-land. Gjennom konkrete
3215 samarbeidsprosjekter kan arbeidstakere og arbeidsgivere i Norge være
3216 med på å overføre kompetanse fra den norske modellen til de nye EU-
3217 landene. Farene for sosial dumping i det ene landet og hensynet til tap av
3218 kompetanse i det andre, må legges til grunn for den internasjonale migra-
3219 sjonspolitikken.

3220

3221

Globalisering	3222
Verdensøkonomien karakteriseres av globalisering og internasjonalisering. I noen fattige land har dette totalt sett gitt økonomisk vekst og økt levealder. Samtidig får arbeidsgivere økt makt, og angrepene på fagbevegelsen øker. Multinasjonale selskaper flytter produksjonen fra rike industriland til land med lavere produksjonskostnader og svakere fagorganisasjoner.	3223 3224 3225 3226 3227 3228 3229
Selv om dette betyr at det skapes arbeidsplasser i land som tidligere har hatt stor arbeidsløshet og problemer med å utvikle sin økonomi, er dette en utfordring. Derfor blir det viktig å bygge opp uavhengige og slagkraftige fagbevegelser som sikrer rettferdig fordeling og som ivaretar arbeidstakernes rettigheter, i tråd med ILOs prinsipper for anstendig arbeid.	3230 3231 3232 3233 3234
LO vil arbeide for en etisk og mer rettferdig handel, og en mer rettferdig fordeling av de globale ressursene.	3235 3236 3237
LO vil styrke arbeidet med at inngås flere globale rammeavtaler som sikrer grunnleggende faglige rettigheter. I samarbeid med forbundene vil LO vil arbeide for at flest mulig større norske selskaper som opererer internasjonalt, inngår globale rammeavtaler med den internasjonale fagbevegelsen.	3238 3239 3240 3241 3242 3243
LO støtter kravet om økt innsyn og demokrati i internasjonale finansinstitusjoner som Verdensbanken og Pengefondet. Institusjonene må ta hensyn til at en velfungerende offentlig sektor er en forutsetning for velferd og vekst. Hensynet til mennesker, miljø og rettferdig fordeling må gå foran den internasjonale finanskapitalens krav til avkastning. LO går imot disse finansinstitusjonenes krav til fattige land om å privatisere offentlig sektor for å løse økonomiske problem skapt av globaliseringen.	3244 3245 3246 3247 3248 3249 3250
Norge må arbeide internasjonalt for at det innføres en skatt på spekulativ handel med kapital og verdipapirer.	3251 3252 3253
Forsvars- og sikkerhetspolitiske utfordringer	3254
Norsk forsvar- og sikkerhetspolitikk må ta utgangspunkt i de verdier og interesser vi ønsker å sikre. Norge trenger et forsvar som ivaretar statens, befolkningens og samfunnets grunnleggende behov for sikkerhet. Dette krever en troverdig og langsiktig forsvars- og sikkerhetspolitikk.	3255 3256 3257 3258 3259
Det økende fokus på nordområdene har på nytt gjort Norge strategisk viktig. Norges geopolitiske plassering og ressursinteresser gir muligheter og utfordringer knyttet til forvaltning, miljø, næringsinteresser og sikkerhetspolitikk. Norge har et stort ansvar for bærekraftig ressurs- og miljøovervåking i nord. Nordområdene er Norges viktigste strategiske og sikkerhetspolitiske satsingsområde, hvor vi må være tilstede, være synlige og håndheve norsk lovgivning og suverenitet.	3260 3261 3262 3263 3264 3265 3266 3267 3268

3269	Internasjonale militære operasjoner
3270	Norske militære styrker må aldri brukes i strid med folkeretten. LO støtter
3271	ikke deltakelse i internasjonale militære operasjoner utenfor NATOs ter-
3272	ritorium som ikke har FN-mandat eller som ikke er hjemlet i FN-pakten.
3273	LO vil videreføre sitt fredsskapende internasjonale arbeid med solidaritet
3274	over landegrensene og kampen for nedrustning og avskaffelse av kjerne-
3275	fysiske, bakteriologiske og kjemiske våpen. LO vil videreføre det humani-
3276	tære arbeidet gjennom Norsk Folkehjelp.
3277	
3278	Europa
3279	EØS-avtalen er rammen for LOs faglige europapolitikk. Norske arbeidsta-
3280	kere påvirkes daglig av de beslutningene som fattes i EU. EØS-arbeidet er
3281	derfor både et internasjonalt og et nasjonalt anliggende. Næringslivet har
3282	fått like rammevilkår i EØS-området. Den sosiale dimensjonen som skal
3283	sikre arbeidstakerne gjennom minimumsregler på arbeidsrettsområdet,
3284	er imidlertid ikke kommet like langt.
3285	
3286	EØS-avtalen er ikke statisk, men utvikles gjennom det løpende lovarbei-
3287	det i EU. Det er en utfordring at norske myndigheter ikke tar direkte del i
3288	denne prosessen, og LO krever derfor en aktiv norsk europapolitikk som
3289	bedrer mulighetene for norsk påvirkning av EØS-regelverket, hvor også
3290	det nordiske samarbeidet styrkes. LOs deltakelse i den aktive Europapoli-
3291	tikken sikres gjennom medlemskapet i Den Europeiske Faglige Samorga-
3292	nisasjonen (DEFS), noe som både gir innsyn i og innflytelse på utviklin-
3293	gen av likestillings- og arbeidsrettslovgivningen. Det faglige samarbeidet
3294	med DEFS er derfor viktig og må styrkes, ikke minst for å slå tilbake de
3295	angrepene på faglige rettigheter som EF-domstolen har gjennomført. LO
3296	støtter en begrenset revisjon av utstasjoneringdirektivet i den grad det
3297	er nødvendig for å sikre utstasjonerte arbeidstakere likeverdige lønns- og
3298	arbeidsvilkår som arbeidstakerne i vertslandet.
3299	
3300	Påvirkning av lovutviklingen under EØS-avtalen krever innsats og enga-
3301	sjement i en tidlig fase, både fra myndigheter og fagbevegelsen. Innsatsen
3302	må settes inn så tidlig at EU-systemet ikke har startet vedtaksprosedyrer.
3303	Dette vil kreve oppfølging fra både forbundene og fra LO gjennom delta-
3304	kelse i faglige europeiske organisasjoner. Regjeringen må bruke reserva-
3305	sjonsretten mot EU-direktiv som reduserer faglige rettigheter og velferds-
3306	ordninger.
3307	
3308	I de nye medlemslandene i EU er det fortsatt behov for å styrke det faglige
3309	samarbeidet for å stå i mot angrepene på faglige og sosiale rettigheter. LO
3310	vil derfor arbeide for å styrke de faglige rettighetene i disse landene. LO
3311	vil stille krav til regjeringen om at EØS-midlene også skal komme fagbe-
3312	vegelsen til gode. Men Europa er mer enn EU. Russland og landene på
3313	Balkan er like viktige samarbeidsland. Samarbeidet innebærer felles sko-
3314	leringstiltak, arbeid for faglige rettigheter og kamp mot sosial dumping.
3315	

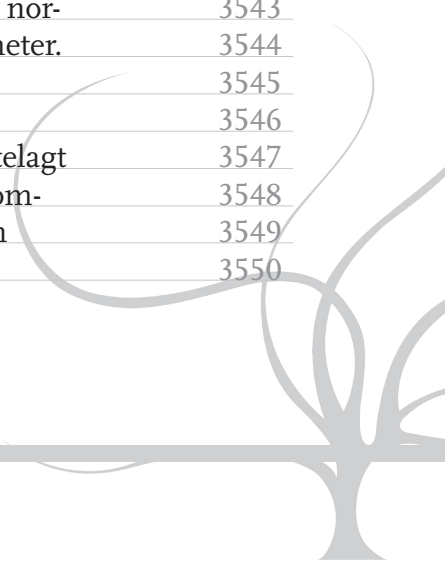
8. Likestilling mellom kvinner og menn	3316
	3317
LOs mål i likestillingsarbeidet er at kvinner og menn skal ha like rettigheter til utdanning, arbeid, omsorg og økonomisk selvstendighet. Dette er også viktig for å skape trygge og gode oppvekstvilkår for barna. En forutsetning for reell likestilling i arbeidslivet, er likestilling i hjemmet. Kontantstøtten må fjernes, fordi den fremmer svart arbeid og hemmer likestilling og integrering av minoritetskvinner.	3318 3319 3320 3321 3322 3323 3324
Likestilling i arbeidslivet	3325
Kvinnenes posisjon og vilkår i arbeidslivet må styrkes. For at kvinner skal være økonomisk selvstendige, må arbeidet med kjønnsnøytrale pensjonsordninger, likelønn, lavlønn og retten til hele stillinger prioriteres.	3326 3327 3328 3329
Ulike lønn har ikke bare én årsak, og krever en rekke tiltak. Kjønnsdelingen i yrkeslivet må utlignes og likere fordeling av foreldrepermisjon vil kunne redusere dagens negative sammenheng mellom barn og lønn for kvinner. Kvinner må få bedre tilgang til etter- og videreutdanning og uttelling for sin kompetanse.	3330 3331 3332 3333 3334 3335
Lov om likestilling må styrkes. LO mener det er nødvendig å styrke pådriverrollen for likestilling, og vil arbeide for at Likestillingsombudet gjenopprettes.	3336 3337 3338 3339
Barnehager og skolefritidsordning (SFO)	3340
LO vil ha full barnehagedekning med lovfestet rett til barnehageplass og skolefritidsordning med makspris.	3341 3342 3343
Foreldrepermisjonen	3344
LO foreslår en ny fordeling av uttaket av foreldrepermisjonen slik at begge foreldrene blir knyttet til barnet på et så tidlig stadium som mulig og at begge får likere fravær fra arbeidslivet ved familieførøkelser. Fedre/medforeldre må fullt ut gis selvstendige opptjeningsrettigheter ut fra egen stilling og lønn. Taket på 6 G som beregningsgrunnlag må heves. Den totale fødsels-/foreldrepermisjonen utvides til 52 uker med full lønn og starter ved reell nedkomst.	3345 3346 3347 3348 3349 3350 3351 3352
Ammefri må lovfestes med lønn. De to ukene omsorgspermisjonen i forbindelse med fødsel må lovfestes med lønn og gjelde også ved adopsjon og for fosterforeldre. Tidskontoordningen må utvides og forenkles. Adopsjonstøtten må fastsettes til 1 G. Familier som vil adoptere må gis et reelt tilbud om adopsjonsforberedende kurs.	3353 3354 3355 3356 3357 3358
Foreldre skal ha rett til å få tilbake sine opprinnelige jobber etter foreldrepermisjon, eller tilsvarende stilling. Under permisjonstiden skal de ivaretas ved lønnsforhandlinger.	3359 3360 3361 3362

3363	Kvinnerens posisjon i samfunnet
3364	Det er også viktig at alle yrker og stillinger på alle nivå i arbeidslivet gjøres
3365	attraktive for begge kjønn. LO vil arbeide for at § 21 i Lov om likestilling:
3366	Representasjon av begge kjønn i alle offentlige utvalg m.v. også skal om-
3367	fatte private virksomheter og frivillige organisasjoner.
3368	
3369	Kvinner må sikres en sterkere posisjon i fagbevegelsen. Egen skoleing
3370	og motivasjonsarbeid for at kvinner skal bli valgt og la seg velge til verv på
3371	alle nivåer kan bidra til en bedre kjønnsbalanse i fagbevegelsen. Kjønn-
3372	kvotering skal være et virkemiddel der det er mulig. Integrering av likestil-
3373	lingsperspektivet i hele LO og alle forbund vil sette fokus på ulike utfor-
3374	dringer.
3375	
3376	LO ønsker å styrke kvinnerepresentasjonen i selskapers/institusjoners
3377	styrende organer, både blant de ansattevalgte og på eiersiden.
3378	
3379	Minoritetskvinner
3380	Det må settes spesielt fokus på minoritetskvinnerens situasjon. Minoritets-
3381	kvinner utgjør en stor ressurs i det norske samfunnet. Samtidig er de
3382	blant de mer sårbare av våre arbeidstakere og opplever diskriminering
3383	både på grunn av kjønn og på grunn av etnisk opprinnelse/religion. Noen
3384	av disse kvinnene som ønsker å komme i arbeid, møter i tillegg til for-
3385	dommer og diskriminering fra majoriteten også fordommer fra minori-
3386	tetsbefolkningen.
3387	
3388	LO vil arbeide for at alle skal ha like muligheter og lik beskyttelse i lover-
3389	ket, og i møte med offentlige institusjoner, for å hindre diskriminering og
3390	forskjellsbehandling i ansettelsesprosesser.
3391	
3392	Kvinnerens og menns helse
3393	Det er en klar kobling mellom yrkesdeltakelse og helse, og det er kjønns-
3394	relaterte forskjeller i helsetilstanden. Den markerte forskjellen i kvinners
3395	og menns livslengde og benyttelse av helsetilbud, gir grunn til bekymring.
3396	Kvinner og menn blir forstått og behandlet ulikt for samme sykdoms-
3397	forhold, og kvinnerrelaterte lidelser har lavere status og får ikke samme
3398	oppmerksomhet og oppfølging. LO vil arbeide for å fjerne kjønnsrelaterte
3399	ulikheter i helsetilbudet og yrkesskadeerstatningen, og være pådriver for
3400	at det utformes et bedre grunnlag for å forebygge og behandle sykdom
3401	hos kvinner.
3402	
3403	Kvinnesynd
3404	Det er sammenheng mellom det syn på kvinner som formidles i media
3405	og mulighetene for reell likestilling. Det innebærer at LO må bekjempe
3406	pornografi, prostitusjon, handel med kvinner og kjønnsdiskriminerende
3407	reklame.
3408	
3409	

Vold i nære relasjoner	3410
Vold i nære relasjoner har store konsekvenser for enkeltmennesker som rammes, og er et samfunns- og arbeidslivsproblem som må bekjempes.	3411 3412
I dette arbeidet er det viktig med et godt nettverk og samarbeid med de organisasjonene som har kompetanse på feltet både i forhold til offer og utøver. Holdningsendringer og reell kompetanse på områder som kartlegging, synliggjøring og behandling er viktig for at flere skal få en hverdag uten vold og trusler. Det offentlige ansvaret for fullfinansiering av forebygging, krisesentre og behandlingstilbud må lovfestes. LO vil at det skal være tilgang til krisesenter i hver kommune og voldtektsmottak i hvert fylke.	3413 3414 3415 3416 3417 3418 3419 3420 3421
Tvangsekteskap og kjønnslemlestelse må ikke aksepteres. Det må iverksettes tiltak for å avdekke og hindre kjønnslemlestelse. Helsepersonell må få tilstrekkelig opplæring i å behandle omskårne kvinner.	3422 3423 3424 3425
Det må arbeides for at straffeutmålingen i voldtekts-, sedelighets-, og incestsaker økes.	3426 3427 3428 3429 3430 3431
	3432
9 Energi, miljø og klima	3433
	3434
Menneskene er avhengig av naturen, av en ren luft, rent vann og sunn mat. Et godt miljø er av avgjørende betydning for sosial og økonomisk utvikling. LO vil arbeide for et bærekraftig samfunn hvor vår velferd ikke utvikles på bekostning av kommende generasjoner og andre deler av verden, gjennom en kortsiktig ressursbruk og forurensende aktiviteter. Den største og vanskeligste utfordringen er å redusere de globale utslipp som bidrar til oppvarming av kloden.	3435 3436 3437 3438 3439 3440 3441 3442
Klimaendringene kan få til store negative følger for økonomi, velferd og sikkerheten i verden. Fagbevegelsen må være en viktig pådriver for at utviklingen snus både i Norge og internasjonalt gjennom forpliktende avtaler og utvikling av miljøteknologi. Det er de fattige landene som blir hardest rammet av klimaendringene. Kampen mot klimaendringene er også en kamp mot fattigdom og for solidaritet i praksis	3443 3444 3445 3446 3447 3448 3449
Vannkraft er Norges viktigste fornybare energikilde, noe som har medført at norske bedrifter og husholdninger har en renere produksjon og forbruk av strøm enn i de fleste andre land. Likevel har hver og en av oss og norske bedrifter et ressursforbruk og et klimagassutslipp som langt fra er bærekraftig. Dette må vi gjøre noe med.	3450 3451 3452 3453 3454 3455 3456

3457	Klimautfordringene
3458	FNs klimapanel har påvist at klimaendringene kommer raskere og blir
3459	større enn vi tidligere har trodd. Det er ikke lenger tvil om at klimaend-
3460	ringene er menneskeskapt. Vi må snarlig endre holdninger og handlinger
3461	og snu utviklingen i retning av et framtidig null-utslippssamfunn.
3462	Utfordringen er å få til en utvikling innenfor sosiale, økonomiske og miljø-
3463	messig bærekraftige rammer. Norge må fortsatt være et foregangsland
3464	på dette området, men de nødvendige resultatene kan bare oppnås ved
3465	innsats fra mange land gjennom et forpliktende internasjonalt samarbeid.
3466	LO støtter de målsettingene som Stortinget har fastlagt gjennom klima-
3467	forliket i januar 2008.
3468	
3469	Strengt miljøkrav har medvirket til at industrien har utviklet ny teknologi.
3470	Dette gir et konkurransefortrinn i forhold til forbrukere og markeder som
3471	stiller stadig strengere krav. Tiltak for miljøforbedringer må balanseres
3472	mot hensynet til like rammevilkår. Norsk næringsliv må fortsatt ligge i
3473	forkant av utviklingen mot et bærekraftig samfunn, og være en pådriver
3474	for nye og bedre miljøløsninger.
3475	LO mener det er viktig å sikre at produksjon av biodrivstoff er bærekraftig.
3476	Den må ikke baseres på avskoging eller fortrengsel av matproduksjon..
3477	Dette innebærer at det må utvikles sporbar og kontrollerbar dokumenta-
3478	sjon på produksjon av biodrivstoff.
3479	
3480	Miljøavgifter må i større grad erstattes av andre virkemidler, slik som av-
3481	taler der industrien forplikter seg til en systematisk innsats for å oppfylle
3482	myndighetenes miljømål – og av de fleksible mekanismene i Kyotoprotokollen.
3483	LO vil arbeide for at det på klimakonferansen i København i des-
3484	ember 2009 inngås forpliktende avtaler om reduksjoner av CO2 utslipp
3485	og vil følge opp disse gjennom kongressperioden.
3486	
3487	Myndighetene må legge til rette for større innsats og langsiktighet når det
3488	gjelder bærekraftig næringsutvikling. Våre rike naturressurser og interna-
3489	sjonale miljøutfordringer må ligge til grunn for utviklingen av ny tekno-
3490	logi og etablering av nye arbeidsplasser. Forskning og utvikling innenfor
3491	energi og miljø må styrkes. LO vil gå i bresjen for et sterkere fokus på
3492	muligheter og betingelser for utvikling av miljøteknologi – også innenfor
3493	nye områder.
3494	
3495	Energipolitikk
3496	Utviklingen i energiforbruket er ikke bærekraftig og det er nødvendig å
3497	stabilisere og etter hvert kutte globale utslipp av klimagasser. Samtidig er
3498	alle land avhengig av sikker og rimelig energitilgang for å kunne utvikle
3499	seg industrielt med en moderne levestandard, slik vi kjenner den i vest-
3500	lige land. Utviklingslandene trenger økt energitilgang for å ta del i denne
3501	utviklingen. 80 prosent av denne energien kommer fra fossilt brensel.
3502	Spesielt utfordrende er det økende forbruket av kull, som har høyest ut-
3503	slipp av CO2.

I dag fins ikke nok fornybar energi til priser som gjør det mulig for utviklingslandene å ta den i bruk i stor skala. Derfor vil store deler av utslippsveksten komme i ulandene. Å stabilisere globale utslipp innen 2015 og deretter senke utslippene, slik FNs klimapanel mener er helt nødvendig, er derfor en formidabel oppgave som krever globale avtaler. Den globale klimautfordringen kan ikke møtes uten en overføring og deling av miljøteknologi med utviklingslandene.	3504 3505 3506 3507 3508 3509 3510
LO skal jobbe for en målrettet satsing på forskning og utvikling av ny fornybar energi, som vindkraft, bioenergi, jordvarme og bølgekraft. Dette innebærer også realisering av demonstrasjonsprosjekter, bruk av offentlige utviklingskontrakter og styrking og videreutvikling av gode støtteordninger. Administrative hindringer for realisering av prosjekter må fjernes og behandlingstiden kortes ned.	3511 3512 3513 3514 3515 3516 3517 3518
Både husholdningene, næringslivet og det offentlige må tilstrebe en effektiv ressursbruk. Tiltak for energisparing og miljø må lønne seg. Det må satses på økte offentlige støtteordninger for forskning og utvikling innen energibruk, som gjør det lønnsomt å investere i energiøkonomisering. Økt kraftproduksjon, innenfor rammen av Norges klimapolitiske forpliktelser, er nødvendig. Vi må derfor satse på en skånsom videre utbygging av våre vannkraftressurser. Sammen med energieffektivisering er dette det viktigste tiltaket for å redusere sårbarheten i det norske kraftsystemet og sikre mer stabile priser. Vannkraft er vår viktigste fornybare energikilde. Gjennom opprusting og skånsom utvidelse vil vi få mer kraft ut av eksisterende vannkraftanlegg. Vannkraftverk, utstyr og linjenett må opprustes og moderniseres ved å ta i bruk best tilgjengelig teknologi. Det bør gjøres endringer i lovverket for å pålegge kraftselskapene å ta i bruk best tilgjengelig teknologi.	3519 3520 3521 3522 3523 3524 3525 3526 3527 3528 3529 3530 3531 3532 3533
LO mener en evaluering av energiloven må ta tak i alle relevante problemstillinger knyttet til lovens innvirkning på kraftbalansen, strømprisene og strukturen i kraftbransjen.	3534 3535 3536 3537
Energiproduksjon	3538
Utvinningsmetoder og anvendelsesområder for olje og gass må videreutvikles. LO skal være en pådriver for at Norge blir ledende innen rensing av CO2 fra kraftverk basert på gass og andre karbonbaserte energikilder.	3539 3540 3541 3542
LO krever at regjeringen satser strategisk industrielt for å frembringe norske løsninger for fanging og lagring av CO2 også fra prosessvirksomheter.	3543 3544 3545
Gasskraftverk må bygges med bruk av best tilgjengelig kommersielle teknologi (BAT) definert i en felleseuropeisk kontekst – og være tilrettelagt for installering av ny teknologi for håndtering av CO2. Det må gjennomføres prosessoptimalisering av eksisterende kraftproduksjon gjennom forbedring av virkningsgraden.	3546 3547 3548 3549 3550

3551 Nye installasjoner til havs bør i størst mulig grad ta i bruk utslippsfrie
3552 energiløsninger. Økt strømproduksjon vil være en forutsetning for å
3553 unngå at overføring av strøm fra fastlandet til sokkelen vil skje på bekost-
3554 ning av brukere på land.

3555

3556 **Forbruk**

3557 Mange av de miljøforbedringer som er oppnådd innen produksjon og
3558 forbruk blir nøytralisert av økende forbruk av forurensede produkter og
3559 tjenester. Vi kan ikke bare satse på at innovasjon og nyskaping skal gjøre
3560 samfunnet mer miljøvennlig. Miljøforbedringer handler mye om den en-
3561 keltets atferd. LO vil arbeide for at forbrukerne skal kunne velge varer som
3562 er miljøvennlige og produsert under etiske og rettferdige arbeidsforhold.

3563

3564 Nye stoffer og kjemiske forbindelser som skapes gjennom produksjon av
3565 forbruksvarer kan ha store negative konsekvenser for dyrelivet og øko-
3566 systemer. Det må stilles strengere krav til å påvise at det ikke er negative
3567 konsekvenser av skadelige og kjemiske forbindelser før godkjenning og
3568 bruk av nye stoffer tillates.

3569

3570 LO skal jobbe aktivt sammen med næringslivet for å redusere bruken av
3571 unødvendig emballasje. Både i Norge og resten av verden øker avfalls-
3572 mengden, det er derfor viktig å få på plass en bærekraftig avfallshåndte-
3573 ring på tvers av landegrensene. Avfall må minimaliseres gjennom pålegg
3574 om kildesortering, deponiforbud og tilrettelegging for gjenvinning og
3575 gjenbruk.

3576

3577 Kommunene besitter virkemidler som kan bidra til å redusere klimaut-
3578 slipp i Norge. De må derfor tilføres større ressurser slik at de kan fylle
3579 rollen som en pådriver for utslippsreduksjoner.

3580

3581 LO vil arbeide for å videreføre grunnavgiften på engangsemballasje.

3582

3583 **Transport**

3584 Store miljøforbedringer kan oppnås ved å bygge ut kollektivtrafikken,
3585 samt å satse på utbygging av og tilrettelegging for gang- og sykkelstier.

3586 Det må satses på norske tilpassede løsninger for lokaltrafikken. Det trengs
3587 betydelige midler til forskning og utvikling av optimale løsninger for
3588 lokalmiljøet.

3589

3590 LO vil jobbe for at man ved planlegging og utbygging av motorvei, samti-
3591 dig skal planlegge kollektivtilbud.

3592

3593 Det er nødvendig med en oppgradering av infrastrukturen for å øke ka-
3594 pasiteten, frekvens, tilgjengelighet, punktlighet og reduserte reisetider på
3595 kollektivtransport. I de delene av landet som ikke dekkes av jernbanenet-
3596 tet, må det satses på andre kollektive tilbud, som for eksempel båttran-
3597 sport.

Det må satses mer på å utvikle og ta i bruk fornybare energibærere og naturgass i samferdselssektoren. Internasjonal skipsfart og flytrafikk må inkluderes i framtidige klimaavtaler	3598 3599 3600
Bruk av veipricing for tunge kjøretøyer og trafikken i de store byene vil bidra til å utnytte kapasiteten på veien og avvikle rushtidstrafikken på en bedre måte. Det vil muliggjøre lavere driftsutgifter som vil komme distriktene til gode. LO vil arbeide for en økning av vrakpanten, for å sikre en høyere innleveringsprosent av biler til godkjente innsamlingsstasjoner.	3601 3602 3603 3604 3605 3606
Når Norge legger opp til økt turisme til landet, må tilbudet til turistene knyttes opp til aktiviteter som ikke øker miljøbelastningene. Grønt reiseliv må få en framtreddende rolle.	3607 3608 3609 3610
LO mener at sjøsikkerhet og oljevernberedskap må prioriteres. Norge må arbeide for at internasjonale standarder på skip blir av en slik kvalitet at faren for ulykker reduseres. Den betydelige og økende skipstrafikken langs kysten skaper stor miljørisiko. En må derfor sikre gode farleder og forurensningsberedskap langs hele kysten, både med tilgjengelig materiell og ressursinnsats. Slepebåtberedskapen må styrkes for hele kysten.	3611 3612 3613 3614 3615 3616 3617 3618
	3619 3620 3621 3622
10 Livslang læring	3623
Kunnskap til få er makt – kunnskap til alle er frihet	3624 3625
Alle mennesker skal ha samme rett og mulighet til utdanning og livslang læring, uavhengig av bakgrunn. Utdanningssystemet skal sikre at hvert enkelt menneske får realisert sine praktiske og teoretiske evner og anlegg og rustes til aktiv samfunnsdeltakelse, samtidig som samfunnet sikres nødvendig tilgang til kompetent arbeidskraft.	3626 3627 3628 3629 3630
Gode barnehager for alle	3631 3632
Barnas første møte med storsamfunnet er i barnehagen. Barnehage er ikke skole, men er likevel en viktig del av opplæringssystemet. LO mener at barnehagens egenart og kvaliteter må tas vare på, og at småbarnspedagogikken må beskyttes i rammeplan.	3633 3634 3635 3636
En gratis fellesskole for alle	3637 3638
LO mener at skolen skal være et offentlig ansvar. Grunnskolen og videregående opplæring skal være gratis og en arena som utjevner sosiale ulikheter. Læremidler må være gratis for alle.	3639 3640 3641
	3642
LO ønsker et restriktivt regelverk for tildeling av driftsstøtte til privatskoler. Et økt antall privatskoler vil undergrave dagens fellesskole som	3643 3644

3645	arena for møte mellom barn fra hjem med ulik kultur, religion, verdier og
3646	økonomi, i tillegg til å svekke ressurstilgangen for den offentlige skolen, i
3647	form av både økonomi og personell.
3648	
3649	Stykkprisfinansiering og såkalt fritt skolevalg betyr valgfrihet for noen, på
3650	bekostning av andre. LO støtter nærskoleprinsippet i grunnskolen og vil
3651	at alle elever som ønsker det skal ha rett til plass på en videregående skole
3652	nærmest mulig hjemmet.
3653	
3654	Skolen skal være reklamefri sone. Alle elever skal få tilbud om kvalifisert
3655	leksehjelp. Skolefritidsordningen må få bedre kvalitet og lavere pris, og
3656	flere fritidsaktiviteter bør organiseres i tilknytning til SFO.
3657	
3658	Kvalitet og læringsmiljø – to sider av samme sak
3659	Tilpasset og resultatorientert opplæring i basisfagene må stå sentralt i
3660	utviklingen av norsk skole. Elever må få lovfestet rett til å ha en lærer i
3661	undervisningstimene. Skolen må samarbeide systematisk med arbeidsliv-
3662	et, både om entreprenørskap og i undervisningen, og styrke opplæringen
3663	i helse, miljø og sikkerhet (HMS) og i arbeidslivskunnskap.
3664	
3665	Skolen må sikres en god ressurstilgang som står i forhold til de standar-
3666	der som gjelder ellers i samfunnet, og oppfylle gjeldende krav til HMS for
3667	både elever og ansatte. Gode og hensiktsmessige skolebygg er en viktig
3668	forutsetning for godt læringsutbytte. Gjennom elevdemokrati og elevenes
3669	reelle innflytelse på skolehverdagen fremmes gode og stimulerende læ-
3670	ringsmiljøer. Aktiv deltakelse og tillitsvalgтарbeid har også en stor egen-
3671	verdi.
3672	
3673	LO ønsker en styrking av skolens yrkesveiledning og rådgivingstjeneste,
3674	slik at ungdom foretar bevisste yrkes- og utdanningsvalg. Norge har frem-
3675	deles et av Europas mest kjønnsdelte arbeidsmarked, til tross for den høy-
3676	este yrkesdeltakelsen blant kvinner. Det må derfor forskes mer på hvilke
3677	mekanismer som styrer ungdommens utdanningsvalg og rekruttering til
3678	ulike bransjer og stillingsgrupper.
3679	
3680	Høy kvalitet på yrkesfag – lærlingplasser til alle
3681	LO vil arbeide for at flere enn i dag fullfører et utdanningsløp i videregå-
3682	ende opplæring. I tillegg til skoleplass må alle elever som begynner på
3683	et yrkesfaglig løp være sikret lære-plass/opplæringsplass i en virksomhet,
3684	dersom de ønsker det. En inkluderingsgaranti må sikre at ungdom ikke
3685	faller ut av skole eller arbeidsliv. Det må være en helhetlig satsing fra
3686	myndighetene og arbeidsgivernes side, blant annet ved økte tilskudd til
3687	lærebedrifter og bedre lønns- og arbeidsvilkår for lærlingene. Lærlinger
3688	og lære-kandidater må gis kvalitetssikret oppfølging, og lærebedriftenes
3689	instruktører må tilbys kompetanseheving. Mer fleksible og tilpassede lær-
3690	ing- og opplæringsløp bør benyttes i økende grad, og muligheten til å ta
3691	fagbrev som praksiskandidat må videreføres. Teorifagene på yrkesfag må

i større grad yrkesrettes, både i undervisning og lærebøker. Landslinjene i videregående opplæring må sikres økonomisk. Lærlinger må få de samme rettighetene som studenter til rabatter på offentlig transport.	3692 3693 3694 3695
For å imøtekomme den kommende mangelen på personell i helsesektoren, må det lages en nasjonal plan for utdanning av helsepersonell, med vekt på utdanning av flere helsefagarbeidere.	3696 3697 3698 3699
Satsing på de ansatte gir en bedre skole	3700
Arbeidstakerne i skolen må ha arbeidsforhold og betingelser som sikrer høy kvalitet på arbeidet. Lærerutdanningen må oppdateres og styrkes.	3701 3702
Utdanningen bør ses i sammenheng med lærernes løpende behov for etter- og videreutdanning. Andre yrkesgrupper enn lærere bør også trekkes mer inn i skolen.	3703 3704 3705 3706
På vakt overfor GATS-avtalen	3707
Norge har i dag en særskilt forpliktelse til å gi markedsadgang for utenlandske tilbydere av utdanning i Verdens Handelsorganisasjon (WTO), under avtalen om tjenester (GATS). Denne forpliktelsen kan binde opp utdanningspolitikken på en uheldig måte, og stimulere til en mer markedsorientert utdanningssektor. LO mener derfor at norske myndigheter må ta initiativ til at forpliktelsen endres eller avvikles.	3708 3709 3710 3711 3712 3713 3714
En utdanningsfinansiering til å leve av og til å leve med	3715
LO vil ha en utdanningsfinansiering som sikrer alle lik rett til utdanning, og mener at ingen skal måtte ta opp studielån for å gjennomføre videregående opplæring. Studielånet skal gi mulighet for heltidsstudier, og studielånsrenta bør være lav og politisk styrt. Studielån og stipend må minst oppreguleres i takt med prisstigningen. LO foreslår at Lånekassens rentemargin på ett prosentpoeng til administrasjon og tap reduseres til 0,5 prosentpoeng.	3716 3717 3718 3719 3720 3721 3722 3723
LOs langsiktige mål for studiefinansieringen i høyere utdanning er fullstipendiering knyttet til studieprogresjon. Dette må ses i sammenheng med tariffpolitiske målsettinger. Gjennom god studentvelferd, som barnehageplasser og rimelige studentboliger, fremmes et godt læringsmiljø og lik rett til utdanning for alle.	3724 3725 3726 3727 3728 3729
Høyere utdanning	3730
Det er viktig å tilby høyere utdanning over hele landet, i regi av både høyskoler, universiteter og studieforbund. Universitetene og høyskolene bør fortsette å være forvaltningsorganer i offentlig eie og med offentlig finansiering, og beholde sin autonomi og sitt interne demokrati. LO mener at det ikke skal åpnes for innføring av skolepenger ved offentlige universiteter og høyskoler. Kvalitetsreformens forsterkede studentoppfølging må videreføres, samtidig som det må sikres nok tid til god forskning. Praksis må fortsette å være en viktig del av mange yrkesrettede bachelorutdannin-	3731 3732 3733 3734 3735 3736 3737 3738

3739 ger, og studentoppfølgingen i praksisperioden må styrkes. Alle studenter
3740 må få en reell mulighet til å ta deler av utdanningen i utlandet.

3741 LO mener at alle elever som har fullført tre års videregående utdanning,
3742 fått fag-/svennebrev eller bestått en fagskoleutdanning av minst 1 års
3743 varighet, skal anses som generelt studieforberedt.

3744

3745 Fagskolen må innlemmes i en nasjonal utdanningspolitisk strategi for å
3746 utvikle den faglige bredde og spisskompetanse som arbeidslivet etterspør.
3747 Det må sikres offentlig, likeverdig og forutsigbar finansiering av alle fag-
3748 skoletilbud som partene i arbeidslivet og staten definerer et behov for.

3749

3750 **Kompetansereformen – livslang læring**

3751 I et krevende og omskiftelige arbeidsliv er det viktig for den enkelte ar-
3752 beidstaker å ha både nok og riktig kompetanse gjennom hele arbeidslivet.
3753 Samtidig har samfunnet og arbeidsgiverne behov for tilgang til høykom-
3754 petente og utviklingspositive medarbeidere. Etter- og videreutdanning er
3755 et av de viktigste verktøyene vi har for å kvalifisere folk til et yrkesliv der
3756 både struktur og arbeidsmåter endres kontinuerlig. Det må være et felles
3757 samfunnsansvar å tilby befolkningen en solid kompetanseutvikling fra
3758 barndom til alderdom.

3759

3760 I Norge verken kan eller vil vi konkurrere internasjonalt ved å ha det
3761 laveste lønnsnivået, det dårligste stillingsvernet eller de lengste arbeidsda-
3762 gene. Derfor er vår viktigste konkurransekraft det høye utdanningsnivået,
3763 kompetente arbeidstakere, muligheten til teknologiintensiv produksjon,
3764 pålitelige leveranser og vårt gjennomorganiserte arbeidsliv. LO mener at
3765 det må satses mer på utvikling av gode opplegg for læring på arbeidsplas-
3766 sen, og at både arbeidsgivere og arbeidstakere må bevisstgjøres på at tids-
3767 messig og økonomisk investering i opplæring og utdanning lønner seg,
3768 for den enkelte, for virksomheten, og for samfunn og næringsliv.

3769

3770 Utgangspunktet for kompetansereformen var LOs plan for etter- og vide-
3771 reutdanning fra 1995, og reformen har sikret viktige rettigheter som voks-
3772 nes rett til grunnskole og videregående opplæring, rett til dokumentasjon
3773 og verdsetting av realkompetanse inkludert mulighet for direkte opptak til
3774 høyere utdanning, og rett til tre års utdanningspermisjon.

3775

3776 Til tross for at mye er på plass, må vi likevel konstatere at det er færre
3777 arbeidstakere enn ønskelig som benytter de ulike rettighetene, spesielt
3778 blant folk med liten formell utdanning. For å sikre alle en reell tilgang til
3779 etter- og videreutdanning og sørge for at Norge igjen blir et foregangsland
3780 for kompetanseutvikling og livslang læring, vil LO bidra til en ny EVU-
3781 offensiv.

3782

3783 Det må komme på plass et system for finansiering av livsopphold under
3784 utdanningspermisjon, der både arbeidsgiverne og staten bidrar. Folk må
3785 få mer og bedre informasjon om sine rettigheter og muligheter, og det

bør utvikles et system for dokumentasjon og verdsetting av EVU-tilbud.	3786
Staten bør bidra økonomisk til etablering og drift av en ordning med kompetansetillitsvalgte på arbeidsplassene og lokale læringscentre, etter inspirasjon fra England. Kompetansetillitsvalgte velges på samme måte som andre tillitsvalgte og får ansvar for bevisstgjøring, motivasjon og tilrettelegging av EVU-tiltak på arbeidsplassene.	3787 3788 3789 3790 3791
Basisferdigheter til alle	3792 3793
Arbeidet for å synliggjøre og motvirke lese- og skrivevansker og talltrøbbel må intensiveres, blant annet gjennom Program for basiskompetanse i arbeidslivet. AOFs kompetanse på området må benyttes i større grad enn i dag, både lokalt og sentralt. LO vil arbeide for offentlig støtte til kjøp av læremidler for folk med lese- og skrivevansker og talltrøbbel, og være en pådriver for å styrke lærerutdanningen på området. LO skal i perioden skolere sine tillitsvalgte for å få en økt bevisstgjøring om problemene og kartlegge behov for tiltak.	3794 3795 3796 3797 3798 3799 3800 3801 3802
Inkluderende opplærings- og utdanningspolitikk	3803
Minoritetsgrupper må gis de samme mulighetene til å anvende sine kunnskaper som landets øvrige befolkning, og deres kultur og egenart bør benyttes til å skape ny viten, og bidra til økt toleranse, forståelse og kompetanse. En viktig forutsetning for at arbeidet mot sosial dumping skal lykkes og for integrering i det norske arbeids- og samfunnslivet er at alle innvandrere som bosetter seg i Norge får rett til gratis grunnopplæring i norsk og samfunnsfag. Det må bli lettere å få godkjent utdanning fra utenlandske læresteder og anerkjennelse for medbrakt realkompetanse. Godkjenning av utenlandsk fagutdanning bør, på samme måte som høyere utdanning, vurderes av en nasjonal instans. Opplæring i de største innvandrerspråkene bør tilbys som valgfrie fremmedspråk i skolen.	3804 3805 3806 3807 3808 3809 3810 3811 3812 3813 3814 3815
Utdanning gir jobb	3816
For å motvirke langtidsledighet og fremme aktivering av arbeidsledige mener LO at alle arbeidssøkende må få tilbud om kompetansehevede tiltak. Opplæring gjennom det ordinære utdanningssystemet eller studieforbund skal ikke utelukke en arbeidssøker fra arbeidsledighetstrygd.	3817 3818 3819 3820 3821 3822 3823 3824 3825
11 Kultur	3826
Et aktivt og mangfoldig kunst- og kulturliv er viktig for å gi våre liv et rikere og mer fullverdig innhold. Alle må gis tilgang til kunstopplevelser og kulturaktiviteter, uten å bli hindret av høye kostnader og lange avstander. Dette sikres best gjennom offentlig finansiering og gode støtteordninger. Både det profesjonelle og det frivillige kulturlivet må bli et satsningsområde.	3827 3828 3829 3830 3831 3832

3833 **Kultur er et samfunnsansvar**
3834 Et bredt og aktivt kunst- og kulturliv gir økt livskvalitet og er et samfunns-
3835 ansvar. Kommersialisering fører til ensretting. Det må satses på bredde og
3836 elite, institusjoner og frie grupper. Det offentlige må ta et større ansvar for
3837 å øke tilbud, tilgjengelighet og kvalitet for å fremme barn og unges delta-
3838 kelse i kulturlivet. Grunnlaget for et rikere samfunn legges i arbeidet med
3839 barn og unge.

3840
3841 Kultur skaper nærhet og samhold mellom mennesker, og er som sådan
3842 også fredsskapende, fordi det gjennom kulturaktiviteter oppstår et sam-
3843 spill mellom mennesker som går på tvers av politiske, sosiale, etniske, re-
3844 ligiøse og språklige grenser. Uten satsing på kunst og kultur stagnerer et
3845 samfunn. Kulturen må bli mer synlig i hverdagen. Kunst og kultur er fel-
3846 lesskapets uttrykk, og gir uttrykk for verdier, håp og drømmer. I kampen
3847 for velferdssamfunnet, i arbeidet for rettferd, solidaritet, menneskeverd
3848 og fred, har kunst og kultur en viktig plass. LO vil arbeide for gode vilkår
3849 for samisk kunst og kultur, og for at Norge framstår som en flerkulturell
3850 nasjon med et mangfold av kulturelle uttrykk.

3851
3852 **Arbeiderkulturen**
3853 Arbeiderkulturen har fremmet viktige ideer til utviklingen av samfunnet.
3854 Arbeiderklassens kultur- og ungdomsorganisasjoner har vært sentrale i
3855 arbeidet med å presentere og forvalte arbeiderkulturen og arbeiderklas-
3856 sens egenart. Idealene om solidaritet og rettferdighet har vært sentrale i
3857 arbeiderkulturen, og de har gjennom den blitt spredt til hele samfunnet.
3858 Det er et spesielt ansvar å videreføre og fornye arbeiderbevegelsens kul-
3859 turtradisjoner og ta vare på kulturminner med røtter i arbeiderbevegelsen.
3860 Dette gjelder blant annet tekniske og industrielle kulturminner, som
3861 Norsk industriarbeidermuseum på Rjukan, og produksjonsutstyr, kraftkil-
3862 der, boliger og arbeidsmiljø.

3863
3864 **Kultur skaper arbeidsplasser**
3865 LO ønsker en systematisk satsing på kultur som næring, og vil arbeide
3866 for å trygge kunst- og kulturelterte arbeidsplasser ved å arbeide for gode
3867 rammebetingelser for kunst- og kulturlivet og være aktiv og tydelig i den
3868 kunst-, kultur-, kirke- og utdanningspolitiske debatten. LO skal videre
3869 arbeide for økt medlemsoppslutning fra alle kunstfaglige yrkesgrupper, og
3870 for bedre levekår for kunstnere, herunder også trygde- og pensjonsordnin-
3871 ger. Garantiinntekten for kunstnere må følge normal lønnsutvikling, og
3872 det må satses på flerårige stipender.

3873
3874 **Sterkere offentlig satsing**
3875 Det er fortsatt nødvendig med en sterkere offentlig satsning på kultursek-
3876 toren. Den nye kulturloven må følges opp på en aktiv måte av både sta-
3877 ten, fylkeskommene og kommunene, for å sikre alle landets innbyggere
3878 et godt og variert kunst- og kulturtilbud. LO vil fortsatt arbeide for at 1
3879 prosent av statsbudsjettet skal gå til kultur. Det må satses videre på utbyg-

ging og vedlikehold av lokale kulturbygg. Det er viktig å satse videre på den kulturelle spaserstokk, som gir eldre mulighet til å få et kulturtilbud, uansett livssituasjon.	3880 3881 3882 3883
Skolene har en viktig rolle	3884
Skolen har en viktig rolle som formidler av kunnskap, ferdigheter og verdier knyttet til kunst og kultur. Kulturell kompetanse kommer til å ha stor betydning for framtidens arbeidsliv og næringsliv. LO vil derfor arbeide for å øke skoleverkets kompetanse innenfor estetikk, kunst og kultur.	3885 3886 3887 3888 3889
LO ønsker en sterkere satsing på musikk- og kulturskolene. Alle barn som ønsker det, bør få gå på kulturskole. Det er i mange kommuner fortsatt lange ventelister for opptak, samtidig som høye egenandeler er blitt et reelt hinder for bred og demokratisk deltakelse. LO mener også at det er viktig å satse på den kulturelle skolesekken, som gir barn og unge over hele landet muligheten til å møte profesjonell kunst og kultur.	3890 3891 3892 3893 3894 3895 3896
Fysisk aktivitet og idrett gir helse og trivsel	3897
Hverdagen for folk har i tiltakende grad blitt preget av materialisme og forbrukskultur. Da er det svært viktig at folk kan møtes og ha opplevelser sammen på andre premisser enn de kommersielle. Gjennom kulturaktiviteter og deltakelse i kulturelle fellesskap, herunder ikke minst idretten, kan barn og voksne finne mening i en krevende samtid. Bedriftsidretten har stor betydning på mange arbeidsplasser, både når det gjelder de ansattes helse og trivsel, og er et virkemiddel for å styrke den voksne befolkningens fysiske form og helse. LO vil arbeide for å styrke bedriftsidretten og idrettstilbudet for barn og unge. LO vil arbeide for gode og varierte offentlige fritidstilbud, herunder svømmetilbud, blir tilgjengelig for barn og unge uavhengig av økonomi.	3898 3899 3900 3901 3902 3903 3904 3905 3906 3907 3908 3909 3910 3911 3912 3913
12 Forskning og utvikling	3914
Forskning har hatt en avgjørende betydning for utformingen av samfunnet vårt, og vil i enda større grad prege utviklingen av morgendagens samfunn. Fornyelse eller innovasjon som gir ny viten og ny teknologi er nøkkelen til økonomisk framgang og en avgjørende konkurransefaktor. Nye produkter, prosesser og materialer fører til store endringer i virksomhetene, og påvirker både arbeidsplasser, arbeidsmiljø og konkurransevne. Ny forskningsbasert kunnskap om samfunnet, arbeidslivet og næringslivet er nødvendig for å kunne styre utviklingen i ønsket retning.	3915 3916 3917 3918 3919 3920 3921 3922 3923 3924
LO ønsker en styrking av norsk FoU-virksomhet på bred front, i bedrifter, bygg og anlegg, offentlige virksomheter, instituttsektoren og ved uni-	3925 3926

3927 versiteter og høyskoler. Dette krever både økonomisk og organisatorisk
3928 satsing, i form av økte offentlige bevilgninger, økt FoU-satsing i nærings-
3929 livet, utvikling av ideer til nye forskningsprosjekter og økt rekruttering av
3930 kvalifisert forskningspersonell. Investeringene må holdes på et nivå som
3931 sikrer Norge som et høyteknologisk samfunn med høy produktivitet og
3932 lønnssevne, samt et kulturelt og vitenskapelig nivå vi kan være bekjent av.
3933 For å kunne svare på de komplekse samfunnsutfordringene som ligger
3934 foran oss, er det nødvendig med økt FoU-samarbeid og utveksling mellom
3935 partene i arbeidslivet, offentlig sektor og forsknings- og utdanningsinsti-
3936 tusjonene.

3937

3938 LOs prioriterte fokus for forskningspolitikken er:

3939 • Økt forskningsinnsats og bedre rammevilkår.

3940 • Energiforskning i et miljøperspektiv.

3941 • Næringsrettet FoU.

3942 • Arbeidslivs- og samfunnsforskning.

3943

3944 **Ressurser og rammebetingelser**

3945 LO vil ha et forsknings- og utdanningssystem som utvikler, etterprøver
3946 og forvalter kunnskap og vitenskap på et selvstendig faglig grunnlag. Vi
3947 vil arbeide for en styrket, fri og uavhengig grunnforskning. LO mener
3948 at allmenne nasjonale forskningsoppgaver skal styres og finansieres av
3949 fellesskapet og staten, gjennom Norges Forskningsråd og over offentlige
3950 budsjetter. Forskningsfondet spiller en viktig rolle i finansieringen og må
3951 sikres nødvendig vekst.

3952

3953 Høyskoler, universiteter og forskningsinstitusjoner må tilføres nok res-
3954 surser til å kunne opprettholde et høyt faglig forskningsnivå, minst på
3955 høyde med de øvrige nordiske landene. De fristilte forskningsinstituttene
3956 må få økte basisbevilgninger, minst på linje med tilsvarende institutter
3957 i EU-området, for å sikre medfinansiering av prosjekter og instituttene
3958 faglige kvalitet og langsiktighet.

3959

3960 Forskning og faglig utviklingsarbeid må være en individuell rett og plikt
3961 for de vitenskapelig tilsatte ved universiteter og høyskoler. Krav til effekti-
3962 vitet og studentgjennomstrømming må avveies mot krav til forskningsba-
3963 sert undervisning og høy forskningskvalitet.

3964

3965 Forskning må være et attraktivt yrkesvalg med faglige utviklingsmulig-
3966 heter og gode rammebetingelser i form av støttepersonell, utstyr og nok
3967 forskningstid. LO imøteser økt satsing på forskerrekruttering gjennom
3968 flere stipendiater, post. doc. stipender og faste stillinger. Forskerne må
3969 rekrutteres fra et mangfold av befolkningen, med hensyn til både etnisk
3970 opprinnelse, personlige egenskaper, og teoretisk og praktisk utdannings-
3971 og erfaringsbakgrunn. Spesielt viktig er det å finne fram til virkningsfulle
3972 grep for økt rekruttering av kvinner til professorater og lederstillinger.

3973

LO mener at det bør utdannes flere forskere med spesiell innsikt i næringslivet, for eksempel gjennom en næringsrettet Phd.	3974 3975 3976
Forskningens kvalitet sikres blant annet gjennom fagfelle vurderinger.	3977
Kvalitet sikres også gjennom nærhet til arbeids- og samfunnsliv, derfor må kontakten mellom forskningsmiljøene og samfunnet styrkes. Forskningsresultater må formidles på en slik måte at allmennheten både kan	3978 3979 3980
forholde seg til forskningen og delta i debatten. Det må etableres rutiner for å motvirke og håndtere uredelighet i forskningen.	3981 3982 3983
FoU i samfunns- og næringsliv	3984
Norsk forskning må hevde seg i fremste rekke med hensyn til både originalitet og kvalitet. Norge bør være i den internasjonale forskningsfronten innenfor områder der landet har naturgitte eller andre fortrinn.	3985 3986 3987 3988
LO mener at staten må legge ambisiøse føringer for FoU-satsing i sine hel- og deleide selskaper, og ha et langsiktig perspektiv på utvikling av kunnskap, verdiskaping og lønnsomhet. Staten må også bidra gjennom ordninger som stimulerer bedriftenes FoU-innsats, og løpende evaluere virkemidler som SkatteFUNN, direkte medfinansiering og andre tiltak som kan bidra til å heve næringslivets innsats.	3989 3990 3991 3992 3993 3994 3995
Reiseliv	3996
For å styrke innovasjon og nyskaping innen reiselivsnæringen er det viktig med tilgang til støtte fra et landsdekkende såkornfond. Det bør videre opprettes et kompetansesenter for reiselivsnæringen, bestående av relevante forsknings- og utdanningsmiljøer, bedrifter og organisasjoner.	3997 3998 3999 4000 4001
Bio-, gen- og nanoteknologi	4002
LO ønsker mer norsk forskning innen nye teknologier som bio-, gen- og nanoteknologi. Ny kunnskap på disse områdene kan redde liv, lege og kurere alvorlige sykdommer, skape ny teknologisk innovasjon og gi nye, framtidsrettede arbeidsplasser.	4003 4004 4005 4006 4007
Energi og miljø	4008
Begrepet "bærekraftig utvikling" utfordrer samfunnet og arbeidslivet i skjæringspunktet mellom samfunn og miljø. Bærekraftig utvikling omhandler både samfunnsansvar og etikk, og fokuserer på forholdet mellom menneskenes velferdsbehov, naturens tålegrense, kunnskap, produksjon, arbeidsmiljø og teknologisk utvikling. Forskning er en viktig del av arbeidet for bærekraftig utvikling, ikke minst i energisektoren.	4009 4010 4011 4012 4013 4014 4015
Velferd og arbeidsliv	4016
LO ønsker økt forskning på velferd og arbeidsliv. I samfunns- og velferdsforskningen er det viktig å dokumentere samfunnskonsekvensene av den nordiske modellen og den gjensidige avhengigheten mellom offentlig og privat sektor. En rekke av forskningsprogrammene i regi av Norges	4017 4018 4019 4020

4021	Forskningsråd omhandler offentlig sektor, velferdsstaten og helse- og omsorgssektoren. LO ser det som viktig at forskning på kvalitet og kompetanse i kommunale helse- og sosialtjenester blir omfattet av disse programmene.	
4022		
4023		
4024		
4025	Arbeidslivsforskning omfatter temaer som arbeidsmiljø, sikkerhet, psykososiale forhold, organisatoriske forhold, arbeidstid, personvern, sykefravær, arbeidsmarked, forholdet mellom arbeids- og familieliv, inkludering og likestilling i arbeidslivet, mestring/trivsel, kompetanse og omstilling. LO mener at det må være offentlig finansierte forskningsprogrammer med deltakelse fra arbeidslivets parter som ivaretar hele spekteret av arbeidslivsforskningen. Spesielt er det behov for å sikre finansiering av den delen av arbeidsmiljøforskningen som omhandler arbeidsliv og helse. LO ønsker også ny forskning relatert til bedriftsdemokrati og arbeidstakermedvirkning.	
4026		
4027		
4028		
4029		
4030		
4031		
4032		
4033		
4034		
4035		
4036	Likestilling	
4037		
4038	LO vil at likestillingsperspektivet skal ivaretas både i diskusjonen om hvilke forskningstemaer og problemstillinger som skal prioriteres, i arbeidet med rekruttering av forskere og politikk overfor forskergruppene, og i forhold til hvordan forskningen styres og hvem som styrer den.	
4039		
4040		
4041		
4042		
4043	LO vil arbeide for å få fram ny forskningsbasert kunnskap om en rekke arbeidslivsforhold relatert til likestilling mellom kjønnene, som lønn, arbeidstid og velferdsordninger.	
4044		
4045		
4046	Freds- og konfliktforskning	
4047		
4048		LOs internasjonale engasjement og solidaritetsarbeid er en naturlig forlengelse av kampen for økonomisk og sosial trygghet i Norge. Norges sterke posisjon innen forskning om fred, sikkerhet, konfliktløsning og utvikling understøtter dette arbeidet. LO vil at forskning skal bli et mer sentralt virkemiddel i bistandspolitikken, for eksempel ved å fremme gjensidig forskningssamarbeid mellom giver- og mottakerland.
4049		
4050		
4051		
4052		
4053		
4054		
4055	LO støtter tiltak som stimulerer til norsk deltakelse i de europeiske forskningsprogrammene som er tilgjengelige gjennom EØS-avtalen.	
4056		
4057		
4058		
4059		
4060		
4061		
4062		
4063		
4064		
4065		
4066		
4067		

13 Demokrati	4068
	4069
Store forandringer i samfunnet og i arbeids- og næringsliv, både nasjonalt og internasjonalt, gjør det nødvendig å styrke demokratiet på alle områder.	4070
Bedriftsdemokratiet og de ansattes rett til medbestemmelse og innflytelse på arbeidsplassene må være under stadig utvikling og tilpasses den faktiske styrings- og beslutningsstrukturen i alle typer foretak. Ansatte må få rett til å være representert i alle virksomheters styrende organer og arbeidsgivers forpliktelse overfor tillitsvalgte må styrkes. Ansattes rett til å være med i prosesser som påvirker egne arbeidsforhold må utvides.	4071
	4072
	4073
	4074
	4075
	4076
	4077
	4078
Styrke fagbevegelsen	4079
LO må bidra til å styrke fagbevegelsen på alle nivåer og styrke bedriftsdemokratiet ved å rette oppmerksomheten mot ansattevalgte styremedlemmers og tillitsvalgtes rolle, status og innflytelse. Tillitsvalgtes arbeidsvilkår må også styrkes gjennom forbedringer i avtaleverket og må bli akseptert som annet arbeid i bedriften.	4080
	4081
	4082
	4083
	4084
	4085
LO bør særlig arbeide for høyere organisasjonsgrad blant studenter og unge arbeidstakere, samt styrke deres posisjon i fagbevegelsen.	4086
	4087
	4088
Informasjon og samarbeid i alle virksomhetsformer	4089
Stadig flere er ansatt i et konsern eller i konsernliknende foretaksgrupper som franchise og kjeder. I slike organisasjoner vil ofte avgjørelser som kan ha konsekvenser for sysselsetting og arbeidsforhold i det foretak man er ansatt i tas i enheter der man ikke er ansatt. LO vil arbeide for at hovedavtalenes samarbeidsordninger må omfatte alle virksomhetsformer, blant annet kjeder, franchise og matvarekooperasjonen, og at tillitsvalgte i disse skal ha rett til å velge fellestillitsvalgt/konserntillitsvalgt med samme arbeidsvilkår som øvrige tillitsvalgte har gjennom avtaleverket.	4090
	4091
	4092
	4093
	4094
	4095
	4096
	4097
	4098
På samme måte vil LO arbeide for at det kan etableres samarbeidsordninger i virksomheter som har flere bedriftsenheter.	4099
	4100
	4101
Representasjon i styrende organer	4102
LO vil arbeide for automatisk representasjon i styrende organer i alle typer virksomheter med flere enn 30 ansatte, herunder lisenskomiteene på norsk sokkel. Tilsvarende skal det være obligatorisk å etablere konsernordninger (felles representasjonsordninger) i konserner med flere enn 30 ansatte. LO vil arbeide for rett for lokale fagforeninger til å kreve representasjon i alle typer virksomheter og konserner med flere enn 10 ansatte og lovbestemt rett for ansattevalgte styremedlemmer til nødvendig opplæring.	4103
	4104
	4105
	4106
	4107
	4108
	4109
	4110
	4111
Internasjonale avtaler	4112
Globalisering, teknologi og internasjonal kapitalisme har ført til at nasjonale virkemidler ikke lenger gir de ansatte og deres tillitsvalgte samme	4113
	4114

4115 mulighet som tidligere til å ivareta sine interesser overfor eiere og arbeids-
4116 givere. Dette er utfordringer som krever internasjonale avtaler og et be-
4117 tydelig samarbeid i de internasjonale faglige organisasjoner. Regelverket
4118 om europeiske samarbeidsutvalg (ESU) må styrkes slik at flere konserner
4119 omfattes og ordningene må bli mer forpliktende for arbeidsgiverne.
4120 LO vil arbeide for at flere konserner inngår globale konsernavtaler og LO
4121 må kreve at regjeringen aktivt oppfordrer norske virksomheter til å legge
4122 OECDs retningslinjer for flernasjonale selskapers handel og investeringer
4123 til grunn for sin virksomhet i alle land. Dette vil sikre konsernfaglig
4124 samarbeid over landegrensene, grunnleggende menneskerettigheter og
4125 faglige rettigheter.

4126

Demokrati og privatiseringa av offentlige tjenester

4128 LO vil arbeide mot privatisering og konkurranseutsetting av offentlige
4129 velferdstjenester fordi det fører til at viktige beslutninger unndras politisk
4130 behandling og kontroll. LO ønsker størst mulig åpenhet og demokratisk
4131 kontroll med bruk av offentlige midler og tjenesteyting.

4132

Lønnskompensasjon for politiske verv

4134 LO vil arbeide for å bedre lønnstakernes muligheter og vilkår til å ta aktivt
4135 del i politisk arbeid på alle nivåer, blant annet ved å sikre full lønnskompensasjon
4136 for slik deltakelse.

4137

Pressestøtten

4139 Pressestøtten er svært viktig for å opprettholde avismangfoldet, og mang-
4140 foldet er viktig for demokratiet. LO mener derfor at pressestøtten må
4141 styrkes for å hindre at aviser i en utsatt annonsemarkedsposisjon går inn,
4142 eller blir til helt andre aviser i løpet av kort tid.

4143

Arbeidet mot korrupsjon

4145 Korrupsjon i offentlig og privat sektor er ikke bare kriminelt, men er også
4146 et angrep på demokratiet. LO vil arbeide for at nødvendige ressurser stil-
4147 les til rådighet for å bekjempe og straffe all økonomisk kriminalitet, og at
4148 de som varsler om slike forhold ikke på noen måte kan straffes for det.

4149

Samarbeid på fagbevegelsens premisser

4151 LO vil på alle nivåer stille krav til politiske samarbeidspartnere og organi-
4152 sasjoner om å videreutvikle velferdsstaten til et mer rettferdig samfunn
4153 blant annet ved å arbeide for at fagbevegelsens syn får gjennomslag i de
4154 politiske beslutningsprosessene. Fagbevegelsen er avhengig av politisk
4155 innflytelse i saker som er viktige for lønnstakerne, blant annet gjennom et
4156 parlamentarisk samarbeid som sikrer og videreutvikler et lovverk som er
4157 til beste for arbeidstakerne. LO har et formalisert fagligpolitisk samarbeid
4158 med Det norske Arbeiderparti. LO er åpen for å samarbeide med andre
4159 politiske partier som deler våre grunnleggende holdninger i spørsmål om
4160 sysselsetting, fordelingspolitikk og utvikling av velferdsstaten.

4161